

Maanagierten mieriesoejkesje

→ sisvege j'ih
laavenjassh

* 01.08.17 raejeste j'ähta

NB!

Datne orrestehteme
mieriesoejkesjem gaavnh
udir.no/rammeplan

Mieriedimmie meriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jïh barkojde

Stoeredigkie laakesne ruffien 17.b. 2005 nr. 64 maanagierti bijre (maanagiertelaake) nænnoesti bijjemes njoelkedassh maanagierten sisvegen jïh barkoen bijre, §§1, 1a, 2, 3, 4 jïh 5 mietie. Mieriedimmie meriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jïh barkojde (meriesoejkesje) nænnoste ellies nænnoestimmieh maanagierten sisvegen jïh barkoej bijre.

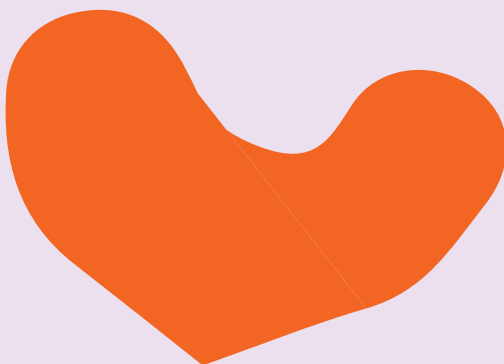
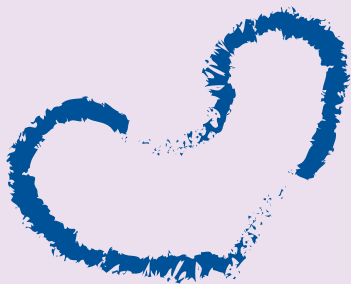
Meriesoejkesje aalka mietsken 1.b. 2017 juhtedh. Daan raejeste mieriedimmie njoktjen 1.b. 2006 nr. 266 meriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jïh barkojde orreje.

Hjemmele: Maahtoedepartemeente lea daam nænnoestamma voerhtjen 24. b. 2017 reaktavåaroeminie laakesne ruffien 17. b. 2005 nr. 64 maanagierti bijre (maanagiertelaake) § 2 tjiïjtjeden lihtse. Jorkesamme njoelkedassine suehpeden 8. b. 2017 nr. 588.

Sisvege

1. Maanagierten aarvoevåarome	7
Maanah jïh noerh	8
Demokratije	8
Gellievoete jïh sinsætnan seahkarid	9
Mirrestalleme jïh seammavyörtogsvoete	10
Nænnoes evtiedimmie	10
Jieledehaalveme jïh healsoe	11
Maanagiërth mej sjïere åssjelh	12
 2. Dïedte jïh råållah	 15
Maanagierteajhtere	15
Stuvrije	16
Pedagogeles åvtehke	16
 3. Maanagierten åssjele jïh sisvege	 19
Maanagierte edtja maanaj hokse-daerpiesvoetem vaarjelidh	19
Maanagierte edtja maanaj stååkedimmie-daerpiesvoetem vaarjelidh	20
Maanagierte edtja skearkagimmiem eevtjedh	21
Maanagierte edtja lierehtimmiem eevtjedh	22
Maanagierte edtja vienesvoetem jïh ektievoetem eevtjedh	23
Maanagierte edtja govlesadtemem jïh gielem eevtjedh	23
Saemien maanagiërth	24
Jeatjah maanagiërth gusnie saemien maanah	25
 4. Maanaj miele	 27
 5. Laavenjostoe hïejmen jïh maanagierten gaskem	 29

6. Sertiestimmieh	33
Gosse maana maanagiertesne aalka	33
Sertiestimmieh maanagiertesne	33
Sertiestimmie maanagierten jìh skuvlen gaskem	33
7. Maanagierte pedagogeles barkojne	37
Soejkesjimmie	37
Jaepiesoejkesje	37
Vuarjasjimmie	38
Vihtiestimmie	39
Åålmehpedagogeles faalenassem sjiehteladta maanide mah lissiedaarjoem daarpesjeh	40
8. Maanagierten barkoevuekieh	43
Progresjovne	44
Maanagierten digitaale praksise	44
9. Maanagierten faagesuerkieh	47
Govlesadteme, giele jìh teekste	47
Kråahpe, svihtjeme, beapmoeh jìh healsoe	49
Kåanste, kultuvre jìh kreativiteete	50
Eatneme, byjrese jìh teknologije	52
Låhkoe, romme jìh hammoe	53
Etihke, religijovne jìh filosofije	54
Voenges byjrese jìh siebriedahke	56

1. Maanagierten aarvoevaarome

Edtja maanagierten aarvoevaaromem vuesiehtidh, utnedh jïh dââjredh gaajhkene bieline maanagierten pedagogeles barkosne. Maanabaelie sov aarvoem âtna, jïh maanagierte edtja aktem aktelaaketje barkoenvuekiem utnedh maanaj evtiedim-mide. Maanagierten siebriedahkemandate, laavenjostosne jïh goerkesisnie hïej-mine, maanaj hokse-jïh stââkedimmiedaerpiesvoeth vaarjele jïh lierehtimmiem jïh skearkagimmiem eevtjie vâaroeminie gellielaaketje evtiedæmman. Stââkedim-mie, hokse, lierehtimmiem jïh skearkagimmie edtijeh ektiedimmesne vuejnedh.

Maanagiertelaaken § 1 mietie edtja maanagierte vihkeles aarvoeh kristeles jïh humanistihken aerpiem jïh aerpievuekiem tseegkeme, galka almetjeaarvoem jïh eatnemem seahkaridh, âssjelmefrijjevoete, nubpiegieriesvoete, soelkedim-mie, seammavyörtegsvoete jïh solidariteete, aarvoeh mah vuesiehtieh ovmessie religijovnine jïh jielemevuajnojne jïh almetjereaktide gaaredieh. Gaajhkh ma-anagiierth edtijeh aarvoevâaroeminie tseegkedh mij lea maanagiertelaakesne jïh internasjonale konvensjovnine nænnoste mejtie Nöörje lea ektiedamme, ENn konvensjovne golken 20.b. 1989 maanan reaktaj bijre (maanakonvensjovne) jïh ILO-konvensjovne nr. 169 aalkoe-almetji jïh maadth-almetji bijre jïjtjeraarehke staatine (ILO-konvensjovne).

Indivjden daerpiesvoeth hokseste, jearsoesvoeteste, ektievoeteste jïh garmer-dimmeste dââste jïh vihteste maanah âadtjoeh meatan ârrodh jïh ektievoetem tsevtshedh, leah vihkeles aarvoeh mah edtijeh maanagiertesne vuesiehtidh. Maanagierte edtja demokratijem, gellievoetem jïh seahkarimmiem sinsætnan, mïrrestallemem, nænnoes evtiedimmiem, jieledemaalvemem, nænnoes evtie-dimmiem jïh healsoem eevtjedh.

Nöörje átna, aalkoealmetji sjjere reaktah váaroemisnie, sjjere dïedtem saemien maanaj jïh eejhtegi ïedtjïh vaarjele, Maadthlaaken § 108, maanakonvensjovnen art. 30 jïh ILO-konvensjovnen mietie. Saemien maanah maanagiertesne edtjïeh dâarjoehtimmiem áadtjodh dej gïelem, maahtoem jïh kultuvrem gorredidh jïh evtiedidh saagt gusnie laantesne dah árröeh.

Maanah jïh noerh

Maanagierte edtja maanabaelien jïjtseaarvoem jáåhkesjidh jïh vaarjelidh. Viehkeh-te gaajhkh maanah gïeh maanagiertesne, áadtjoeh buerie maanabaeliem gâessie murriedieh, voelph utnieh jïh stâåkedieh, lea vihkeles. Maanagierte aaj ryöjrede maanah maehtieh eadtjohke siebriedahkesne meatan árrödh jïh viehkehte hijven jïeledeváaromem tseegkedh.

Gaajhkh dahkoeh jïh nænnoestimmieh mah maanam dijpïeh, edtjïeh maanan bööremes váarometsiehkine, Maadthlaaken § 104 jïh maanakonvensjovne art. 3 nr. 1 mietie. Daate bijjemes prinsïhpe mah gaajhkh maanagierte barkoem dæjpa.

Edtjïeh maanah indivijdine gaavnesjidh jïh maanagierte edtja maanan dâájreseve-artenem seahkaridh. Maanaj jïeledh byjresistie tsevtsieh, men maanah aaj dej jïjtje jïeliedidie tsevtsieh. Maanagierte edtja sijjiem vedtedh maanaj ovmessie tsiehki-de, perspektijvide jïh dâájresidie jïh viehkehte maanah, mubpiej ektesne, positijve tsiehkiem jïjtsasse evtiedidh jïh dej vierhtieh jaehkieh. Edtjïeh maanah empatijine gaavnesjidh jïh dah edtjïeh nuepiem áadtjodh dej empatijem jïh maehtesvoe-tem aanteges vedtedh evtiedidh.

Demokratije

Lissiehtamme gellievoete jïh individualiseradimmie daerpiesvoetem vadta de-mokratijegoerkese, joekehtsvoetem seahkaridh jïh positijve mielh ektesne jïeledh ektievoetesne. Gossa maanah leah meatan maanagierten ektievoetesne dellie dah nuepiem áadtjoeh goerkesem evtiedidh siebriedahken jïh veartenen bijre gusnie dah leah goh akte bielie. Maanagierte edtja demokratijem evtiedidh jïh feerhmeles ektievoetem árrödh gusnie gaajhkh áadtjoeh nuepiem soptsestidh,

govlelgidh jñh meatan árrodh. Gaajhkh maanah edtjeh demokratijen dahkoeh dâájredh gosse dah meatan maanagierten sisveginie barkedh, saaht govlesad-teme- jñh gieleldh maehtesvoeteste. Maanah saemien maanagiertine edtjeh nuepiem áadtjodh meatan árrodh dej gïeline. Ovmessie mïelh jñh perspektijv edtjeh áadtjodh buektedh jñh vâarome árrodh gosse maanagiertem evtiedidh goh demokratijen ektievoete. Maanagierte edtja meatan guktie maanah áadtjoeh goerkesem jñh jááhkesjeh demokratijen aarvoeh jñh normh mah leah vâarome mijjen siebriedahkesne maam mijjeh daan biejjien utnebe. Edtja maanan ássjel-mesfríjjevoetem jááhkesjidh.

Gellievoete jñh sinsætñan seahkaridh

Maanagierte edtja seahkarimmiem almetjeaarvose eevtjedh dan mietie gellievoetem jñh seahkarimmiem sinsætñan evtiedidh, lyjhkedh jñh vâájnesasse biejedh. Maanah edtjeh dâájredh gellie vuekieh gâávnesidh ussjedidh, darjodh jñh jieleldh. Seamma tíjjen edtja maanagierte aktene dâájresh vedtedh jñh ektievoeten aarvoem vuesiehtidh. Maanagierte edtja vuesiehtidh guktie gaajhkh maehtieh sinsitneste líeredh jñh maanaj tjetskehkevoetem evtiedidh jñh hedtiej jñh joekehtsi bíjre ussjedidh. Maanagierte edtja viehkíehtidh gaajhkh maanah demtieh dah leah vâájnesisnie jñh barkijh daejtie jááhkesjeh, jñh fiere guhten sijjiem jñh aarvoem vâájnesasse bieje me ektievoetesne.

Maanagierte edtja gellievoetem vierhtine pedagogeles barkosne utnedh jñh fiere guhte maanam dâárje, nænnoste jñh dâarjohte dej kulturellen jñh individuellen tsiehkijste. Maanagierte edtja joekehtsh aarvojne, religijovnine jñh jieledevuekine vâájnesasse biejedh. Díhte edtja sijjiem árrodh voejngenes dimensjovne maanagiertesne mij tjuara nuhtjedh vâaroeminie dialâágese jñh gellievoetem seahkaridh.

Maanagierte edtja kultuvregaavnesjimmieh ryöjredidh, sijjiem vedtedh maanaj kultuvreskaepiedimmide jñh viehkíehtidh gaajhkh maanah áadtjoeh sosijaale jñh kulturelle ektievoetesne aavoedidh jñh haalvedh. Maanagierte edtja bööredh ovmessie impulsh, dâájresh jñh dâájrehtimmieh jñh voenges, nasjonaale jñh internasjonale perspektijv feerhmedh. Maanagierte edtja saemien kultuvrem vâájnesasse biejedh jñh viehkehte maanah krööhkemem jñh ektievoetedomtesem

evtiedieh saemien gellievoetese. Maanagierte edtja gellievoetem fuelhkieham-mojste vâåjnesasse biejedh jĭh gorredidh gaajhki maanaj fuelhkieh maanagierte-sne vuesiehtidh.

Mĭrrestalleme jĭh seammavyörtęsvoete

Maanagierte edtja mĭrrestallemem jĭh seammavyörtęsvoetem eevtjedh saah tjoele, funksjovnevoete, seksuelle orienteereme, tjoeleidentiteete jĭh tjoelevâa-jnoe, etnisiteete, kultuvre, sosijaale statuse, gĭele, religijovne jĭh jielemevuajnoe. Maanagierte edtja gaajhkh hammoeh sĭrredimmeste heerredidh jĭh nubpiegi-eriesvoetem evtiedidh.

Maanagierte edtja sov barkoem tseegkedh prinsĭhpesne mĭrrestallemen jĭh ov-sĭer-redimmien bĭjre jĭh viehkehte maanah mĭrrestalleme siebriedahkem gaavneshieh jĭh sjugniedieh. Gaajhkesh edtijeh seamma nuepieh utnedh dejtie vuajnalgieh, govlelgieh jĭh skreejreme ektievoetesne ârrodh gaajhkene darjoeminie maanagĭertesne. Barkijh tjuerieh dej jĭjtje vuajnoej bĭjre ussjedidh guktie bööremes vuekine maehtieh seammavyörtęsvoetem jĭh mĭrrestallemem evtiedidh jĭh vuesiehtidh.

Nænnoes evtiedimmie

Maanah edtijeh lĭeredh jĭjtjemse, mubpide jĭh eatnemem gorredidh. Nænnoes evtiedimmesne eatneme, ekonomije jĭh sosijaale tsiehkieh jĭh lea daerpies gosse jĭjeledem eatnamisnie gorredibie guktie mijjĭeh daam damtebe. Maanagierte dan gaavhtan vihkeles laavenjasse âtna aarvoeh, vuajnoeh jĭh praksisem evtete jĭenebe nænnoes siebriedahkide.

Nænnoes evtiedimmie lea almetjĭh gĭeh daan biejjĭen jĭelĭeh, dej maadth-daerpiesvoeth âadtjoeh bielelen bâetĭje boelvi nuepiem eerjedh dej daerpiesvoetide âadtjoeh. Dellĭe tjoerebe voenges, nasjonaalen jĭh globaalen ussjedidh jĭh gĭetedidh. Maanagierte edtja vuesiehtidh maanah maehtieh guarkedh daan biejjĭen darjomh bâetĭje biejjĭide tsevtshedh.

Maanagierte edtja vâaromem maanaj maehtesvoetem biejedh laejhtemelaakan ussjedidh, etihkelaakan krööhkedh jîh solidariteetem vuesiehtidh. Maanah edtjeh dââjredh hoksem vedtedh jîh byjresem jîh eatnemem vaarjelidh. Saemien maanah edtjeh eatnemen ektesne jieleddh, daam nuhtjedh jîh eatnamistie ribledh.

Maanah edtjeh eatnemedââjresh âadtjoeh jîh eatnemen gellievoetem damtedh, jîh maanagierte edtja viehkietidh maana dââjroe satne sijjiem âtna eatnamisnie.

Jieledehaalveme jîh healsoe

Maanagierte edtja healsoeevtiedimmien jîh heerreden funksjovne utnedh jîh meatan sosijaale joekehtsh jaabnedidh. Maanaj fysiske jîh psykiske healsoe edtja maanagiertesne evtiedidh. Maanagierte edtja evtiedidh maanaj murriedimmien, jieledeaavoem, haalvemem jîh jîjtjedomtesem jîh miedtelimmien jîh irhkemem heerredidh. Jis maana miedtelimmide jallh irhkemem dââjroe, maanagierte tjua-ra daam gîetedidh, tjöôdtjestidh jîh daam dâarjodh.

Maanagierte edtja jearsoes jîh haestemen sijjie ârrodh gusnie maanah âadtjoeh ovmessie bielieh laavenjostoste, ektievoeteste jîh vienevoeteste pryövedh. Maanah edtjeh dâarjoehtimmien âadtjodh vuastalimmien haalvedh, haestemh gîetedidh jîh jîjtse jallh mubpiej domtesh damtedh. Maanah edtjeh nuepiem âadtjodh liegkestidh jîh veeledidh maanagiertebiejjien mietie.

Maanagierte edtja sijjiem ârrodh gusnie fierhten beajjetje fysiske aktiviteeth jîh maanaj svihtjemeaavoem jîh motovreles evtiedimmien evtiedidh. Beapmoeh jîh jurjehtimmieh maanagiertesne edtjeh maanide vâaromem vedtedh guktie beapmoeaavoem jîh aejlies healsoemaehtesvoeth evtiedidh.

Fierhten beajjetje jîh lîhke gaavnedimmien tjîrrh maanajgujmie lea maanagierte jarngesne guktie maahta vuartasjidh jîh bievnesh âadtjodh maanaj hokse- jîh jieledehsiekien bîjre. Barkijh edtjeh voerkes ârrodh maanah maehtieh nâake hoksem, vâedtsoehvoetem jîh seksuelle daaresjimmiem dââjredh, jîh daejredh

guktie maehtieh dam heerredidh jĭh vueptiestidh. Barkijh edtjeh bieljelimmie-
diedtem maanavaarjelæmman daejredh, maanagiærtelaaken § 46 mietie.

Maanagiærth mej sjĭere åssjelh

Gaajhkh maanagiærth, saht gĭeh daejtie eekieh, tjuerieh maanagiærten åssjelem il-
ledh guktie daate lea maanagiærtelaakesne § 1 jĭh mieresoejkesjsnie buerkiestamme.

Maanagiærtelaaken § 1 mietie edtja maanagierte vihkeles aarvoeh kristeles jĭh
humanistihken aerpiem jĭh aerpievuekiem tseegkeme, aarvoeh mah vuesiehtieh
ovmessie religijovnine jĭh jieledevuekine jĭh almetjereaktine gorredieh. Maanagiær-
telaake § 1 privaate maanagiærtide luhpiem vadtah dah åadtjoeh nænnoestidh
aarvoeh maanagiærtelaaken åssjelenænnoestimmesne ij edtjh kristeles jĭh huma-
nistihken aerpiem jĭh aerpievuekiem gorredidh. Akte maanagierte maahta dan
gaavhtan vuajnoem utnedh åssjelenænnoestimmesne mij lea jeatjah religijovnen
jallh filosofijen jaahkoen mietie.

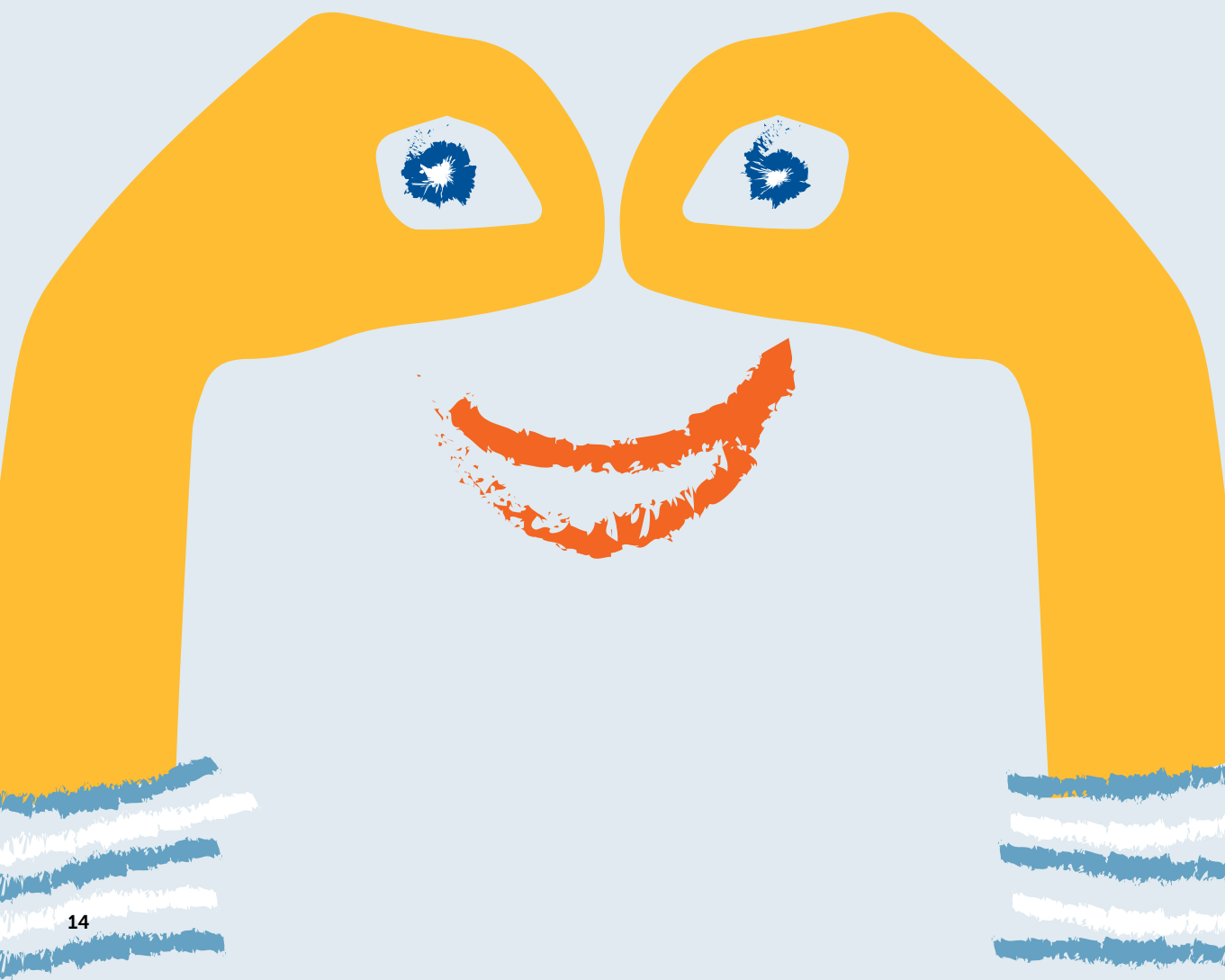
Maanagiærtelaake § 1 a aaj vadtah privaate maanagiærtide jĭh maanagiærtide mah
åålmegh Nöörjen gærhkosne eekieh jallh juhtieh, luhpiem sjĭere nænnoestimmieh
jieledevuajnoeåssjeli bijre lissine maanagiærtelaaken åssjelenænnoestæmman.

Nænnoestimmieh sjĭere åssjeli bijre edtja maanagiærten njoelkedassine vihties-
tidh. Maanagiærth mah sjĭere nænnoestimmieh jieledevuajnoeåssjeli bijre vihtie-
stieh, edtja njoelkedassine vuesiehtidh mah dah sijhtieh jiehtedh.

Saht maanagierte veeljie jeatjah vuajnoem åssjelenænnoestæmman jallh sjĭere
nænnoestimmieh vihteste jieledevuajnoeåssjeli bijre, tjuaa maanagierte aarvoeh
åssjelenænnoestimmesne vaarjelidh mah almetjereaktine gorredieh. Gaajhkh
maanagiærth, saht aajhterh, tjuaa maanagiærtem juhtedh ektine daejnie ektesne
aarvoevåaroeminie; almetjeaarvoem jĭh eatnemem seahkaridh, åssjelmefriĭjevo-
ete, nubpiegieriesvoete, soelkedimmie, seammavyörtogsvoete jĭh solidariteete.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

2. Diedte jñh ráállah

Maanagierteaaajhtere jñh gaajhkh gñeh maanagiertesne berkíeh, edtjñeh ektesne meatan árrodh ulmieh jñh kríevemh jaksedh mieresoejkesjísnie dej dáájresis-tie jñh maahtojste váarome. Daate kapihtele buerkeste maanagierteaaajhteren, stávroen jñh díhte pedagogeles ávtehken ráállah maanagiertesne. Daate lea dah díejvesh mah maanagiertelaakesne nuhtjeme.

Mieresoejkesjen jeatjah kapihtelinie maanagierten barkíji díedth jñh gaajhkh gñeh maanagiertesne berkíeh feerhmie. Maanagiertelohkehtëjja lea profesjov-ne maam sjíere ööhpehtidh guktie maahta maanagierten laavenjassh gñetedidh. Maanagierte lea líerehtimmien organisasjovne gusnie barkoedáehkie edtja faageles jñh etihkeles dáeriesmoeri bíjre ussjedidh, orrestidh jñh tjíelkes ávtegu-vvieh árrodh. Dah edtjñeh ektiedimmieh maanaj gaskem dáehkine, maanaj jñh barkíji gaskem jñh barkíji jñh eejhtegi gaskem gorredidh.

Maanagierteaaajhtere

Maanagierteaaajhtere bíjjemes díedtem átna guktie maanagierten barkoe daa-letje laaki jñh njoelkedassi mietie árrodh, maanagiertelaake § 7 voestes líhtsegen mietie. Maanagierteaaajhtere juridihkeles díedtem átna maanagiertefaalenassen kvaliteeten ávteste.

Maehteles pedagogeles barkíjh leah vihkeles maanagiertefaalenassese buerie kvaliteetine. Tsihkestahta dan gaavhtan maanagierteaaajhtere leavloem beaja dejtje barkíji faageles jñh pedagogeles vuarjasjimmieh sov stuvreminie. Maanagierteaaajhtere maahta mieresoejkesjem voenges tsiehkine mietie sjíeh-

teladtedh, maanagiërtelaake § 2 gaaktseden lïhtsegen mietie. Maanagiërtelaajhteren voenges sjiehteladteme byöroe maanagiërtent njoelkedassine vuesehte.

Stuvrije

Stuvrijasse biejjieladtje diëdtem maanagiërtesne vadtasovveme; pedagogeles, barkijidie jïh administrasjovnem. Stuvrije edtja gorredidh pedagogeles barkoe lea maanagiërtelaaken jïh mieriedimmiesoejkesjen mietie, jïh barkijh aktine goerkesem evtiedieh dej barkoej âvteste. Stuvrije edtja gorredidh barkijh âadtjoeh dej maahtoem nuhtjedh. Dihte lea eevre daerpies jearsoes pedagogeles jïh administratijveles stuvreme maanagiërtelaajhtere, maanagiërtent pedagogeles âvtehke jïh maanagiërtent barkijh maehtieh laavenjostedh. Stuvrije barkoem stuvrie jïh gïetede soejkesjinie, vihtiestimmine, vuarjasjimmine jïh maanagiërtent sisvegen jïh barkoevuekien evtiedimmine jïh gorrede abpe barkijedâehkie meatan.

Stuvrije edtja vihtiestidh maanagiërte laavenjostoe-rutijnh utnedh sjiehteles institusjovnigujmie, goh skuvle, healsoestassjovne, pedagogeles-psykologeles diënesje jïh maanavaarjelimmie.

Pedagogeles âvtehke

Pedagogeles âvtehkasse diëdtem vadtasovveme pedagogeles barkoem aelkedh jïh stuvredh, hijven faageles goerkesen mietie. Pedagogeles âvtehke edtja bïnkedidh jïh gorredidh maanagiërtelaaken jïh mieriedimmiesoejkesjen mietie barka daennie pedagogeles barkosne. Dihte pedagogeles âvtehke barkoem stuvrie gosse edtjeh soejkesjidh, tjïrrehtidh, vihtiestidh, vuarjasjidh jïh barkoem evtiedidh maanadâehkesne jallh daejnie suerkine mah edtja stuvredh.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

3.

Maanagierten ássjele jñh sisvege

Maanagierten sisvege edtja gellielaaketje jñh joekehthlaakan árrodh jñh fiere guhten maanese jñh maanadâahkan sjiehtedamme. Maanagiertesne maanah edtjeh áadtjodh stââkedidh jñh sjugnedsaavoem, funterdimmieh jñh goerehtim-miem evtiedidh. Barkoe hoksine, skearkagimmine, stââkedimmine, lierehtimmine, sosjaale maahtojne jñh govlesadterminie jñh gieline edtja ektesne vâájnedh jñh tjâanghkan maanaj gellielaaketje evtiedimmine viehkehte. Saemien maanagiertine edtja daam barkoem saemien gieline, kultuvrine jñh aerpiemaahtojne tseegkedh. Maanagierte edtja kultuvresijjiem árrodh gusnie maanah meatan ároeh dej kultuvrem sjugniedieh sijjesne gusnie aavoedieh.

Maanagierten fysiske byjrese edtja jearsoes sijjie árrodh mij maanide haasta jñh maanide gellielaaketje svihtjemedâájresh vadta. Barkijh edtjeh fysiske byjresem hammoedidh guktie gaajhkh maanah nuepiem áadtjoeh stââkedidh jñh meatan árrodh jeatjah darjoeminie, jñh guktie gaevnieh jñh materijellh mah Leah stieresne.

Maanagierte edtja maanaj hokse-daerpiesvoetem vaarjelidh

Hokse lea vihkeles jis maanah edtjeh jearsoes damtedh jñh murriedidh, jñh empatijem jñh nubpiegieriesvoetem evtiedidh. Maanagierte edtja maanide nuepiem vedtedh leajhtadimmiem jñtsasse jñh mubpide evtiedidh. Maanagierte-sne edtjeh gaajhkh maanah dâájredh dejtie vuejnieh, guarkoeh, seahkarieh jñh dam viehkiem jñh dâarjoem áadtjoeh maam daarpesjeh. Maanagierte edtja eadtjohke vâaromem sjiehteladtedh hijven ektiedimmieh maanaj jñh barkiji gaskem jñh maanaj gaskem, guktie dah murriedieh, aavoedieh jñh haalvoeh. Barkijh edtjeh byjresen ávteste barkedh gusnie maanah eah ajve hoksem áadtjodh, men aaj maanaj jñtsh hoksedahkoem lyjhkedh.

Barkijh edtjeh

- vaarjelidh maanah fysiske hoksem daarpesjeh, aaj raeffiem jñh liegkedimmiem
- sñiehteladtedh maanah maehtieh barkijidie jñh sinsitnide ektiedidh
- vaarjelidh gaajhkh maanah jearsoesvoetem, ektiedimmiem dâájroeh jñh maanagiertesne murriedieh
- gaajhkide maanide gaavnesjidh ræhpasvoetine, baahkesvoetine jñh ïedjtine jñh hoksem vuesiehtidh fierhten maanese
- hoksedh gaajhkh maanah jearsoesvoetem, ektievoetem jñh murriedimmiem dâájroeh maanagiertesne
- maanaj soptsestimmielh goltelidh jñh dej daerpiesvoetem hokseste sensitiviteetine dâastoehdidh
- maanide dâarjoehtidh jñh madtjeldedtedh hoksem mubpide vuesiehtieh jñh jñjtse maahta hoksem áadtjodh
- meatan ároedh guktie maanah maehtieh jñjtsasse jñh mubpide leajhtadidh

Maanagierte edtja maanaj stâåkedimmie-daerpiesvoetem vaarjelidh

Stâåkedimmie edtja jarngesne ároedh maanagiertesne, jñh stâåkedimmien jñjtjeaarvoem jáåhkesjidh. Maanagierte edtja hijven tsiehkieh vedtedh stâåkedæmman, vienevoetese jñh maanaj kultuvrese. Stâåkedimmie edtja sijjiem ároedh gusnie maanah dovne evtiesuvvieh jñh lierieh, jñh sosijaale jñh gñeleldh ektiedimmie. Maanagierte edtja ovmesseie stâåkedimmide skreejredh dovne álkone jñh gâetien sisnie. Maanagierte edtja evtiedidh gaajhkh maanah maehtieh aavoem, humovrem, gñeltegsvøetem jñh skreejremem dâájredh stâåkedimmien tjñrrh – oktegh jallh mubbpine ektesne.

Barkijh edtjeh

- sijjiem, tñjjem jñh stâåkedimmiematerijaalh öörnedidh guktie ovmesseie stâåkedimmide skreejredh
- viehkiehtidh maanah tjåenghkies dâårjehtimmielh áadtjoeh vâaroeminie stâåkedidh jñh sñiehteladtedh stâåkedimmieteemah evtiedidh
- feerhmeles byjresem evtiedidh gusnie gaajhkh maanah maehtieh stâåkedidh jñh stâåkedimmesne aavoem dâájredh.

- vuartasjidh, analyseradidh, dâarjodh jîh meatan ârrodh jîh stââkedimmiem eevtjedh maanaj premissine
- maanide bihkedidh jis stââkedimmeste nâake ektiedimmievuekieh sjidtieh
- voerkes ârrodh jîh vuartasjidh jîjtje rââllam jîh guktie maanaj stââkedimmesne meatan
- stââkedimmide skreejredh jîh eadtjohke meatan ârrodh guktie gaajhkh stââkedieh

Maanagierte edtja skearkagimmiem eevtjedh

Maanagierte edtja maanide dâarjoehtidh guktie dah voejhkelieh jîh tjetskehke veartanasse jîh meatan ârrodh vâaromem evtiedidh dah mavvas, jîjtjeraarehke jîh dîedteles vuekine meatan demokratijen ektievoetesne ârroeh. Maanagierte edtja ektievoetem jîh solidariteetem evtiedidh jîh seamma tîjjen edtja individuellen dahkoeh viertiestidh jîh dâeriedidh. Maanagierte edtja evtiedidh maanah maehtieh tjâenghkies vierhtieh jîh normh guarkedh mah leah vihkeles ektievoetesne. Maanagierte edtja evtiedidh maanaj ektiedimmiem skreejredh siebriedahkese, eatnamasse jîh kultuvrese.

Maanagiertesne edtja maanah meatan sjæjsjalimmieprocessine jîh tjâenghkies sisvegem evtiedidh. Edtjeh maanide dâarjoehtidh dej vuajnoeh buektedh jîh mîelem sjugniedidh daennie veartanisnie. Ektievoeten, dialogen, stââkedimmiem jîh goerehtimmien tjîrrh edtja maanagierte viehkehte maanah dej laejhteme ussjedimmiem, etihken vuartasjimmie-maehtesvoetem, maehtesvoetem vuastalidh jîh dahkoemaahtoem evtiedidh, guktie dah meatan jeatjahtehtedh.

Barkijh edtjeh

- sjiehteladtedh dââjresidie mah mîelem utnieh jîh maanaj identiteeteevtiedimmiem jîh positjive jîjtjegoerkesem dâarjodh
- dâarjoehtidh maanaj darjomem, eadtjohkevoetem jîh meatan ârrodh ektievoetesne
- ovmessie daerpiesvoeth, vuajnoeh jîh perspektjvh ektievoetesne vâajnoes darjodh jîh aarvoem dejtje vedtedh
- maanaj perspektjvh jîh dahkoeh vueptiestidh, jââhkesjidh jîh dâarjodh
- maanaj âssjaldahkh haestedh jîh maanide bôôredh goerehtamme soptsestallemidie

- gellievoetem jīh joekhtsh vāajnoes darjodh jīh tjiertestidh vāaroeminie dāājresidie, goerehtæmman jīh lieremasse

Maanagierte edtja lierehtimmiem eevtjedh

Maanagiertesne maanah edtjeh skreejreme byjresem dāājredh mij maanaj læs-toem skreejredh stāākedidh, goerehtidh, lieredh jīh haalvedh. Maanagierte edtja orre tsiehkieh, teemah, fenomeenh, materijaalh jīh dīrregh āehpiedehtedh mij mīelem utnedh jīh ektiebarkoem evtiedidh. Maanaj tjetskehkevoetem, kreativite-tem jīh mahtoehtsemem edtja jāāhkesjidh, skreejredh jīh vāaromem ārrodh dej lierehtimmieproesside. Maanah edtjeh āadtjodh ektiedimmieh goerehtidh, vueptiestidh jīh guarkedh, perspektijv h vājranidh jīh orre daajroem āadtjodh. Maanah edtjeh āadtjoeh ellies krāahpem nuhtjedh jīh gaajhkh sansh dej lierehtimmieproessine. Maanagierte edtja lierehtimmiiektievoetese skreejredh gusnie maanah āadtjoeh dej jījtse jīh mubpiej lierehtimmesne meatan ārrodh.

Barkijh edtjeh

- feerhmeles ektievoetem hoksedh jīh sjiehteladtedh maanah maehtieh dej jījtse jīh mubpiej lierehtimmesne meatan ārrodh
- ellies lierehtimmieproesside sjiehteladtedh mah maanaj murriedimmie jīh gellielaaketje evtiedimmiem evtiedidh
- maanaj iedtj h eadtjohkevoetem voerkes ārrodh jīh sjiehteladtedh lierehtæmman ovressie tsiehkine jīh darjoeminie
- maanaj skreejremh, ussjedallemh, tjetskehkevoetem, skaepiedihksvoetem, lierehtimmielæstoem jīh jaahkoe dej jījtse maehtesvoetem dāarjoehtidh jīh aarvoem vedtedh
- maanaj dāārjehtimmieh vājranidh jīh progresjovnem jīh evtiedimmiem hoksedh maanagierten sisvegisnie
- maanaj ussjedimmieh dāarjoehtidh tsiehkij, teemaj jīh fenomeeni bījre jīh goerkesem jīh mīelem dej ektesne sjugniedidh
- hoksedh gaajhkh maanah maehtieh rājhkoes jīh jeerehts dāājresh jīh dāārjehtimmieh, haestemh jīh haalvemedāājresh āadtjodh

Maanagierte edtja vienesvoetem jñh ektievoetem eevtjedh

Sosijaalen maahtoe lea vihkeles guktie hijven mubpiejugumie ektesne barkedh jñh maehtesvoeth, daajroeh jñh vuajnoeh feerhmie mah sosijaalen aktivyöki barkoen tjñrrh evtiedidh. Maanagiertesne edtjeh gaajhkh maanah maehtede dääjredh vihkeles årroth ektievoetesne jñh hijven aktivyöki barkosne maanajgumie jñh geervigumie årroth. Maanagierte edtja eadtjohkelaakan sjiehteladtedh guktie vienesvoetem jñh sosijaalen ektievoetem evtiedieh. Maanaj jñjtjedomtesh edtja skreejredh, seamma aejkien goh dah viehkiem åadtjoeh haalvedh mah daarpesjeh jñh guktie mubpiej daerpiesvoetide krööhkestieh.

Barkijh edtjeh

- maanaj skraejrieh aktivyöki barkose dääarjoehtidh jñh viehkiehtidh gaajhkh maehtieh mubpiejugumie åadtjodh stääkedidh, vienesvoetem dääjredh jñh lieredh voelph utniehtidh
- normi bijre soptsestidh ektiebarkojne jñh maanide bööredh normh hammoedidh ektiebarkojne ektievoetesne
- maanah dääarjoehtidh mubpiej perspektjvem vaeltedh, aamhtesem gellie vuajnojste vuejnedh jñh jñjtse jñh mubpiej domtesh, dääjresh jñh mielh ussjedidh
- maanah dääarjoehtidh dej jñjtse raasth tseegkedh, mubpiej raasth krööhkestidh jñh vaestiedassh gaavnedh ovvaantoetsiehkine
- sierredimmiem, geerestimmiem, irhkemem, miedtelimmieh jñh nåake ektiedimmievuekieh heerredidh, tjöödtjestidh jñh däärajodh

Maanagierte edtja govlesadtemem jñh gielem eevtjedh

Maanagierte edtja voerkes årroth govlesadteme jñh giele tsevsieh jñh tsevsiesu-vviah gaajhkh bieleste maanaj evtiedimmesne. Dialogen jñh ektiedimmien tjñrrh edtja maanide däärajodh govlesadtedh, meatan, goltelidh, guarkedh jñh mielh sjugniedidh. Maanagierte edtja jååhkesjidh jñh viertiestedh maanaj ovmessie gielh jñh govlesadtemevåajnoeh, dan nuelesne væhtagiele. Gaajhkh maanah edtjeh hijven gieleskreejrehtimmiem åadtjodh maanagierteaarkebiejjien tjñrrh, jñh gaajhkh maanah edtjeh meatan darjoeminie mah govlesadtemem jñh elliesvoete

gïeleevtiedimmiem skreejredh. Maanagiërtine saemien maanide saemien dajvine edtja maanagiërtē maanaj saemiengïeleldh maahtoem skreejredh.

Barkijh edtjeh

- maanaj ovmessie verbaale jïh non-verbaale jiehtegh jââhkesjidh jïh vaestiedidh jïh daej gïeleevtiedimmiem dâarjodh
- maanaj verbaale jïh non-verbaale govlesadtemem skreejredh jïh sjïehteladtedh gaajhkh maanah leah meatan ektievoetesne jïh soptsestallemissie
- hoksedh gaajhkh maanah jeereldihkie jïh hijven dââjrehtimmieh âadtjoeh gïelem nuhtjedh goh akte dïrrege govlesadtemasse, goh dïrrege ussjedæman jïh mejnie jïjtsh âssjaldahkh jïh domtesh buakta
- voerkes ârrodh mah rââllah utnieh goh âvteguvvieh gïelese jïh bealjjes ârrodh govlesadtemissie gaajhki maanajgujmie
- maanaj govlesadtemem jïh gïelem gïehtjedidh jïh maanah vueptiestidh jïh dâarjoehtidh mah ovmessie tsagkesh govlesadtemissie utnieh, mah eah jïjnjem soptsesth, jallh seassoehkâbpoe gïeleevtiedimmiem utnieh
- viehkiehtidh gielen gellievoetem ræjhkoesvoetem sjædta abpe maanadâehkesne, jienebegïelen maanah dâarjoehtidh dej jïjtse ietniegïelem soptsestidh jïh seamma tïjjen maanaj daaroen-/saemiengïelen maahtoem eadtjonke-laakan eevtjedh jïh evtiedidh

Saemien maanagiërth

Saemien maanagiërth edtjeh maanaj saemiengïelen maahtoem eevtjedh, maanaj saemien identiteetem nænnoestidh jïh saemien aarvoeh, saemien kultuvrem jïh aerpiemaahtoem jâerhkedh. Saemien maanagiërtine lea saemiengïelem âejviegïele. Maanagiërteaajhtere edtja njoelkedassi tjïrrh sjæjsjalidh maanagiërten âejvieâssjele maanaj identiteetem nænnoestidh maanagiërtebyjresissie saemien gieline jïh saemien kultuvrine. Maanagiërtefaalenasse edtja integreereme bieliem saemien siebriedahkesne ârrodh. Dïhte lea eevre daerpies barkijh maehtieh saemiengïelem jïh maahtoem utnieh saemien kultuvren bijre.

Saemien maanagiërth edtjeh meatan saemien kultuvreaerpiem vaarjelidh jìh evtiedidh jìh saemien gïelem, kultuvre, jieledevuekieh jìh aarvoeh vââjnesasse bïejedh mijjen aejkesne. Maanagierte edtja meatan maanah gellievoetem daej jìh mubpiej kultuvrine âahpenidh, jìh maanah maehtieh seahkarimmiem jìh ektievoetedomtesem evtiedidh ellies saemien gellievoetese.

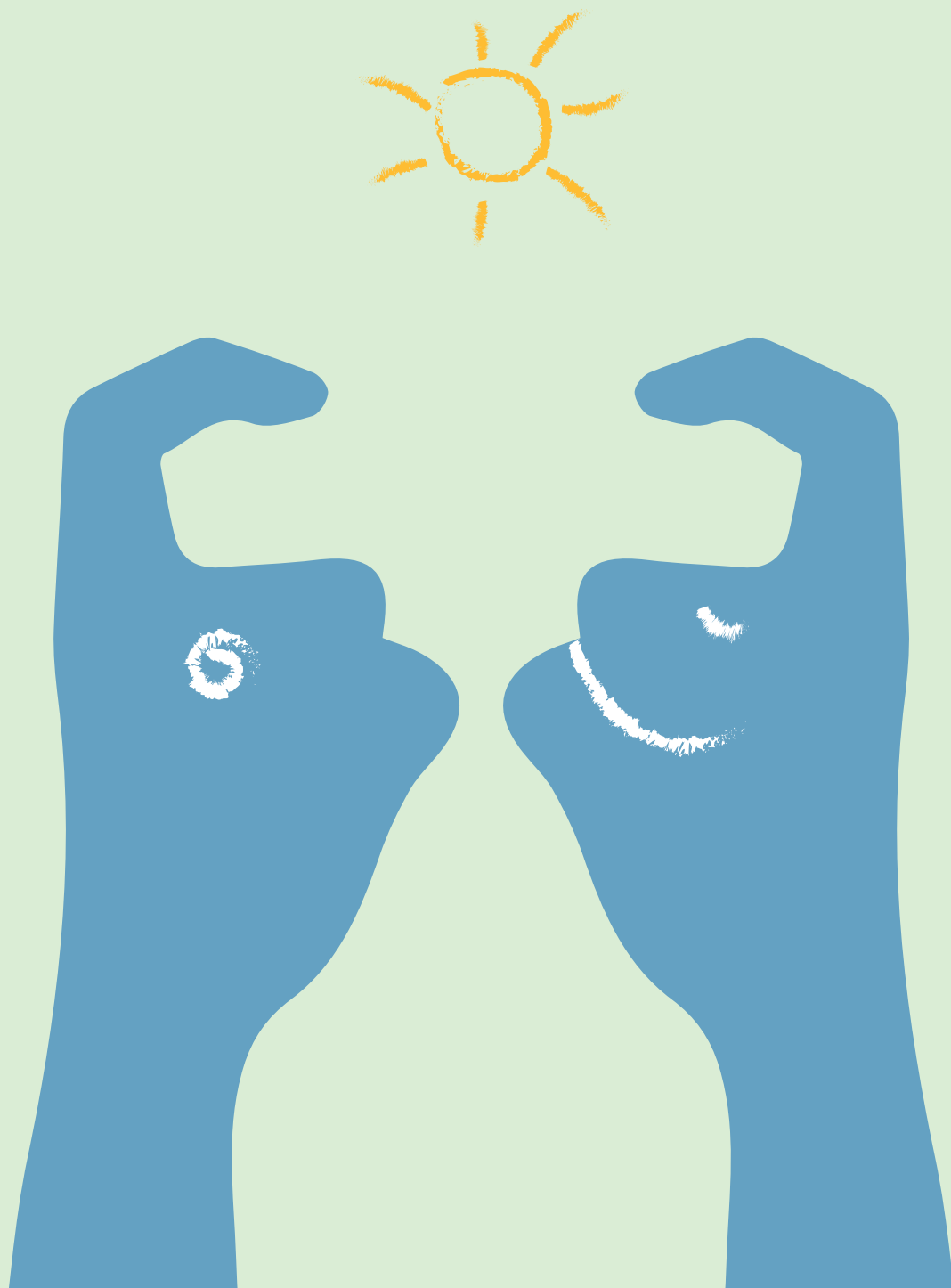
Saemien maanagiërth edtjeh âtnose vaeltedh aerpievuekien lierehtimmie- jìh barkoevuekieh, maanaj premissine mijjien tijjesne. Maanagierte edtja maanide nuepiem vedtedh eadtjohke meatan aerpievuekien darjoeminie gusnie barkijh bïhkedieh jìh naemhtie maanide viehkiehtieh jìjtjeraarehke sjïdtedh. Maanagierte edtja saemien goerkesinie eatnamistie jìh meatan maanah maehtieh eatnemen ektesne jïeledh, daam nuhtjedh jìh eatnamistie ribledh jìh seahkarimmiem evtiedih eatnemefenomeenide. Saemien histovrije jìh kultuvrevâajnoeh goh vâetnoeh, vuelieh jìh soptsesh edtjeh meatan bieline maanagierten sisvegistie, maanaj aalterasse jìh evtiedimmiedaltesidie sjïehteladteme.

Mieriesoejkesjen stuvremh saemien maanagiërtide aaj juhtieh saemien goevtesidie jeatjah maanagiërtine.

Tjïelte dïedtem âtna maanagiërtefaalenasse saemien maanide saemien dajvine lea saemien gïelem jìh kultuvrem tseegkeme.

Jeatjah maanagiërth gusnie saemien maanah

Saemien maanah maanagiërtesne edtjeh dâarjoem âadtjodh dej gïelem, maahtoem jìh kultuvrem gorredidh jìh evtiedidh saht gusnie laantesne ârroeh. Maanagiërtefaalenassen sisvege saemien maanide saemien dajvi âlkolen edtja maanaj saemien sjïekenasse sjïehtedh. Daate sâejhta jïehtedh saemien maanah jìh eejhtegh reaktam utnieh veanhtadidh barkijh daejrieh jìh leavloem biejjeh aaj saemien kultuvre edtja bieliem ârrodh maanagierten sisvegisnie. Edtja sjïehteladtedh guktie maanah aaj saemien gïelem gaavnesjjeh.

4. Maanaj mïele

Maanagierte edtja maanaj reaktah meatan årrodh vaarjelidh dejnie sjiehteladtedh jïh madtjeldettedh maanah åadtjoeh dej vâajnoeh buektedh maanagierten beajjetje darjoemidie, maanagiertelaaken §§ 1 jïh 3, Maadthlaaken § 104 jïh EN:n maanakonvensjovnen art. 12 nr. 1 mietie. Maanah edtjïeh jaabnan nuepiem åadtjodh eadtjohke meatan soejkesjimmesne jïh vuarjasjimmesne maanagierten giehtelimmeste. Gaajhkh maanah edtjïeh åadtjodh meatan dâåjredh mij maanagiertesne heannadidh.

Maanagierte edtja voerkes årrodh maanaj ovmessie vâajnoehammoeh jïh sjiehteladtedh dah meatan årrodh vuekiejgujmie mah leah maanaj aalterinie, dâåjresinie, individuellen tsiehkine jïh daerpiesvoetine sjiehtedamme. Aaj dah nööremes maanah jïh maanah gieh jeatjah vuekiejgujmie govlesedtieh enn soptestallemen tjïrrh, reaktah utnieh dej vâajnoeh buektedh jïjtsh tsiehkide. Maanagierte tjuara giehtjedidh jïh gaajhki maanaj ovmessie vâajnoeh jïh daerpiesvoetide vaarjelidh.

Maanaj vuajnoeh leah vihkeles jïh edtja dejtïe leavloem biejedh dej aalteren jïh geervevoeten mietie. Eah edtjïh maanide diëdtem vedtedh mij dah eah maehtieh giëtedidh.

5.

Laavenjostoe hiejmen jñh maanagierten gaskem

Maanagierte edtja laavenjostosne jñh goerkesisnie hiejmine maanaj daerpiesvoeth hokseste jñh stääkedimmeste vaarjelidh, jñh lierehtimmiem jñh skearkagimmiem evtiedidh vääroeminie gellielaaketje evtiedæmman, maanagiertelaaken § 1 mietie. Baakoeh "hiejme" jñh "eejhtegh" feerhmieh aaj jeatjah ælieh. Maanagierte edtja eejhtegi reaktah meatan årodh vaarjelidh jñh lihke jñh goerkesisnie eejhtegigujmie laavenjostedh, maanagiertelaaken §§ 1 jñh 4 mietie. Hiejmen jñh maanagierten laavenjostoe edtja eejnegen maanan bööremes ulmine. Eejhtegh jñh maanagierten barkijh ektiediedtem utnieh maanan tråjjadimmie jñh evtiedimmie.

Maanagierte edtja buerie dialåågem jñh laavenjostoem eejhtegigujmie sjiehte-ladtedh. Dah edtjeh indivijdedaltesisnie laavenjostedh, fiere guhten maanan eejhtegigujmie, jñh dæhkiedaltesisnie, eejhtegeraerien jñh laavenjostoemoenehtsen tjïrrh. Indivijdedaltesisnie edtja maanagierte sjiehteladtedh eejhtegh jñh maanagierte mæhtieh jaabnan vuartasjimmieh jñh vuarjasjimmieh juekedh maanan healsoen, tråjjadimmien, dååjremi, evtiedimmien jñh lierehtimmien bijre. Maanagierte edtja dej vuarjasjimmide buerkiestidh eejhtegidie jñh daej vuajnoeh krööhkestidh. Laavenjostoe edtja vihtiestidh eejhtegh meatan faalenassen individuellen sjiehtelæmman. Dovne eejhtegh jñh barkijh tjuerieh krööhkestidh maanagierte siebriedahkemandatem jñh aarvoevåaromem åtna mij lea maanagierten barkoe gïetiedidh. Maanagierte tjuaa geehtedidh guktie ij maana bætieh lojaliteeteovva-antosne hiejmen jñh maanagierten gaskem.

Eejhtegeraerien jïh laavenjostoemoenehtsen intensjovne lea dah edtjeh nuepiem vedtedh eejhtegi gaskesadtemem maanagïertine vaarjelidh eadtjohke vuekine. Eejhtegeraerie edtja eejhtegi ektieïedtjh freemmedh jïh meatan maanagïerte jïh eejhtegedâehkie laavenjostoeh hijven maanagïertebyjresen âvteste. Eejhtegeraaran edtjeh aamhtesh buektedh mah leah vihkeles eejhtegi ektiedimmide maanagïertese. Eejhtegeraerie tjuara jáâhkesjidh jis eejhtege-
maaksoem edtja jollebe ârrodh enn vihtiestamme maksimaalemaaksoste.

Laavenjostoemoenehtse edtja orgaane mij raerieh vedtedh, govlesadteme sjugniedidh jïh ektiedidh. Laavenjostoemoenehtsasse aamhtesidie buektedh mah leah vihkeles maanagïerten sisvegen jïh barkoen âvteste, jïh eejhtegi ektiedimmien âvteste. Laavenjostoemoenehtse tjuara maanagïerten jaepieso-
ejkesjem vihtiestidh. Jeatjah vihkeles aamhtesh leah vuesiehtimmien gaavhtan raeriestimmieh budsjehtese jïh barkoejeatjahtemidie.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

6.

Sertiestimmieh

Gosse maana maanagiertesne aalka

Maanagierte edtja eejhtegh ektesne sjiehteladtedh maana åådtje hijven jïh jearsoes aalkoe maanagiertesne. Maanagierte edtja rutijnh sjiehtedidh jïh tïjje jïh sijjie öörnedh guktie maana aejkiem åådtje åahpenidh, ektiedimmieh tseegkedh jïh barkijdie jïh jeatjah maanide åahpenidh. Gosse maana maanagiertesne aalka, dellie barkijh edtjeh daam lïnke dâeriedidh voestes tïjjen mietie guktie maana maahta dâåjredh ektievoetem jïh jearsoesvoetem stâåkedidh, goerehtidh jïh lieredh.

Sertiestimmieh maanagiertesne

Sertiestimmieh aaj maanagiertesne. Barkijh edtjeh gorredidh maanah jïh eejhtegh tïjjem jïh sijjiem åadtjoeh guktie maanah jïh barkijh sinsitnine åahpenieh gâessie dah maanadâehkiem sertiestieh.

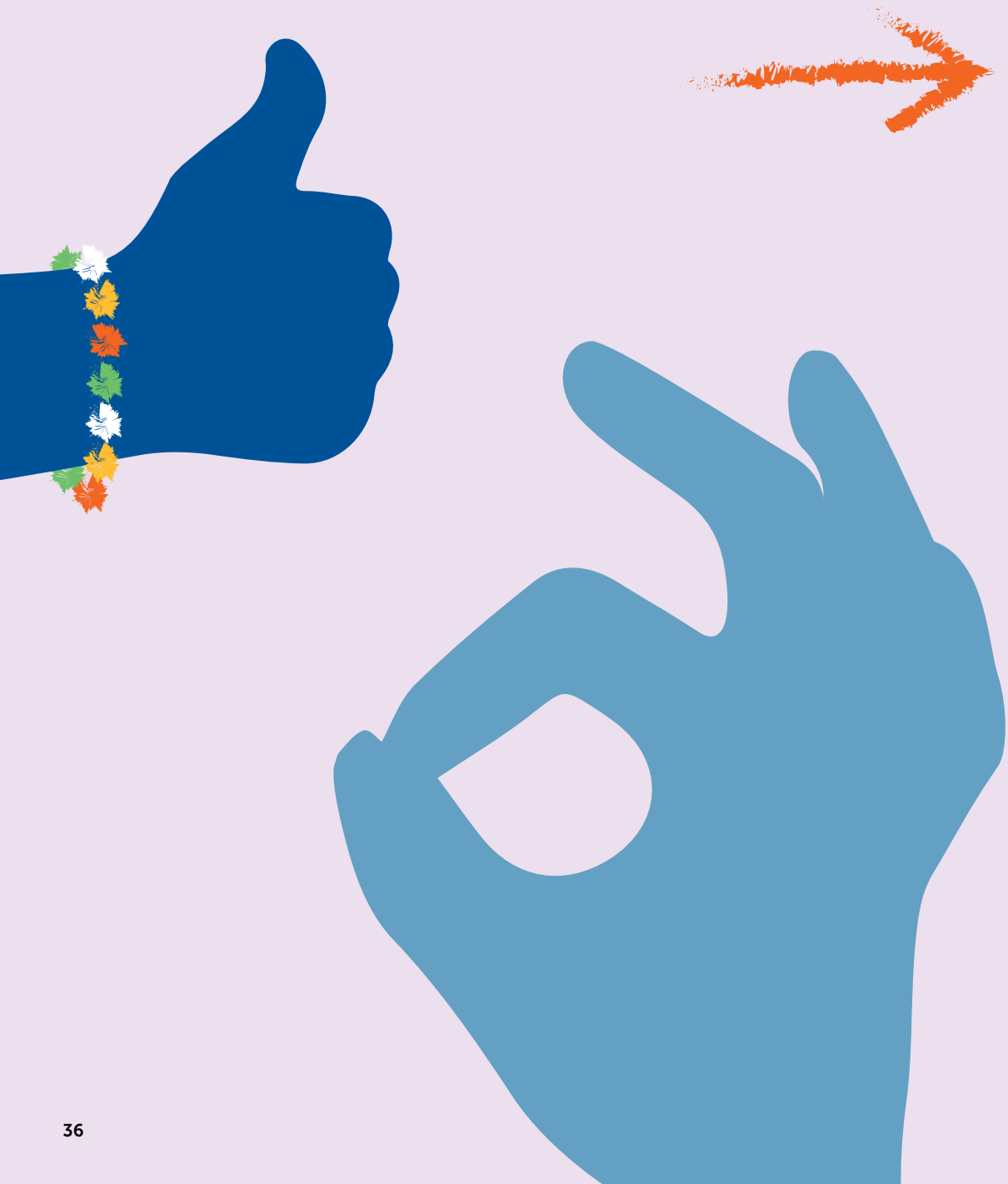
Sertiestimmie maanagierten jïh skuvlen gaskem

Maanagierte edtja eejhtegi jïh skuvlen ektesne barkedh jïh sjiehteladtedh guktie maanan hijven jïh jearsoes sertiestimmiem maanagierteste skuvlese åadtjoeh jïh aaj skuvlieejjehtsöörnege. Maanagierte jïh skuvle byöroeh maahtoem jïh biëvnesh juekedh aalkoetsiehkine laavenjostoen åvteste faalenasse bâarasomes maanide maanagiertesne, daej sertiestimmie gosse skuvlem aelkieh. Maanagierte tjuara seamadimmiem utnedh eejhtegijstie jis edtja biëvnesh maanan bijre skuvline juekedh.

Dah b arasommes maanah edtijeh nuepieh  adtjodh j ih d   redh d  hte lea ektievoete maanagierten j ih skuvlen gaskem. Maanagierte edtja sjiehteladtedh dah b arasommes maanah edtijeh d   jresh, maahtoeh j ih maehtesvoeth meatan mah leah hijven betnie j ih motivasjovne skuvlem aelkedh. Maanagierte edtja aaj viehkiehtidh maanah edtijeh maanagiertetijjem orrijidh hijven vuekine j ih skuvlem d  stoehetieh tjetskehkevoetine j ih jaahkojne dej j ijtse maehtesvoetide. Maanah edtijeh  ahpenidh maam skuvlesne j ih skuvlefrijjetijje  rnemisnie heannadidh.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

7.

Maanagierte pedagogeles barkojne

Maanagierte edtja pedagogeles barkoem árrodh maam edtja soejkesjidh jñh vuarjasjidh. Maanah jñh eejhtegh reaktam utnieh meatan árrodh daejnie prosessine. Maanagierten ulmie pedagogeles barkojne, maanide vedtedh sjiehteladteme faalenassem maanagiertelaaken jñh mierie.

Soejkesjimmie

Soejkesjimmie barkijidie nuepiem vadta ussjedidh jñh aktem iktemearan jñh guhkies barkedh pedagogeles barkosne. Soejkesjimmie edtja meatan kontinui-teetese jñh progresjovnese fierhten maanan jñh maanadæhkien ávteste. Soejkesjimmie vuesehte guktie maanagierte toelhkedh jñh realiseradamme mierie-soejkesjem jñh edtja aalkoe árrodh refleksjovnese jñh evtiedæmman barkosne maanagiertesne.

Soejkesjimmie tjuara maahtoen vâarome árrodh maanaj tråjjadimmien jñh gellie-laaketje evtiedimmien bñjre dovne individuellen jñh dæehkesne. Dñhte edtja aaj vâarome árrodh vuartasjidh, vihtiestidh, reflekteradidh öörneldihkie vuarjasjimmie jñh soptsestalleme maanine jñh eejhtegigujmie.

Jaepiesoejkesje

Maanagierte edtja jaepiesoejkesjem darjodh. Daan lissine edtja soejkesjh darjodh åeniehkåbpoe jñh guhkebe boelhketjinie jñh ovmessie maanadæhkide daerpie-svoeten mietie. Jaepiesoejkesje lea barkoedñrregħ maanagierte barkijidie jñh

maanagierten veeljemh jïh buerkiestimmieh. Jaepiesoejkesje maahta bëevnesh vedtedh maanagierten pedagogeles barkoen bijre åajvaladtjidaltesidie, maanagierten laavenjostoeaguejmide jïh jeatjah mah iedtjh daejnie utnedh.

Stuvrije edtja barkoem juhtedh jaepiesoejkesjem darjodh. Maanagierten ektiebar-koemoenehtse edtja jaepiesoejkesjem sjæjsjalidh. Jaepiesoejkesje edtja vuesiehtidh guktie maanagierte sæjhta barkedh mieresoejkesjen åssjelh jïh sisvege jïh maanagierteajhteren voenege sjiehtedimmide pedagogeles barkose darjodh. Jaepiesoejkesje edtja gaskem jeatjebh vuesehte guktie maanagierte hoksine, stååkedimmine, skearkagimmine jïh lierehtimmine barkedh. Daesnie tjuara aaj progresjovnem tjïelkeslaakan vuesiehtidh. Dïhte edtja våajnoes darjodh guktie maanah jïh eejhtegh meatan sjïdtedh soejkesjimmiebarkose jïh guktie maanagierte dan pedagogeles barkoem vuarjasjidh. Dïhte edtja aaj våajnoes årrodh guktie maanagierte orre maanajgujmie barkedh guktie dah åahpenieh jïh laavenjostoem jïh ektiedimmiem skuvline vaarjelidh.

Saemien maanagiertine jaepiesoejkesje edtja saemien biejjielåhkosne bigkedidh. Jaepiesoejkesje edtja vuesiehtidh guktie maanagierte pedagogeles barkoem jaepien mietie jïh eatnemen jeatjahtetemi mietie juhtedh.

Vuarjasjimmie

Maanagierte edtja jaabnan pedagogeles barkoem vuarjasjidh. Dïhte sæjhta jieh-tedh dïhte edtja pedagogeles barkoem buerkiestidh, analyseradidh jïh toelhkes-tidh maanagierten soejkesjistie, maanagiertelaaken jïh mieresoejkesjen mietie. Vuarjasjimmiebarkoen åejvieåssjele lea vihtiestidh gaajkhk maanah åadtjoeh faaleldahkem mij lea maanagiertelaaken jïh mieresoejkesjen mietie.

Vuarjasjimmiebarkoe edtja ussjedalleminie årrodh mij abpe barkoedåehkie meatan. Tjåenghkies ussjedallemh pedagogeles barkoen bijre maehtieh barkijj-die våaromem vedtedh gosse dah edtjeh soejkesjidh jïh tjïrrehtidh. Maahta aaj meatan gaahpode digkiedimmiem maanagierten åssjelen, sisvegen jïh laaven-

jassi bĳre. Faageles jĳh etihkeles dāeriesmoerh edtjĳeh meatan vuarjasjimmie-barkosne. Daennie vuekine maehtĳeh barkĳjh lĳeredh jĳjtsh barkoste jĳh lissiehtĳeh maanagiĳrtĳem evtiedidh pedagogeles barkojne.

Maahtoe maanadāehkien jĳh fierhten maanan trājjadimmĳen jĳh gellielaaketjen evtiedimmĳen bĳjre vihkeles gaajhkide maanide sĳiehteladteme faalenassem vedtedh maanagiĳrtelaaken jĳh mĳeriesoejkesjen mĳetie. Maanan trājjadimmĳie jĳh gellielaaketje evtiedimmĳie edtja dan gaavhtan juhtĳen goerehtidh jĳh vihtiestidh, man vāarome maanan individuellen tsiehkĳiste jĳh maahtoste maanan evtiedimmĳen jĳh daerpiesvoeten bĳjre. Maanan dāājremh jĳh vuajnoeh edtjĳeh meatan vuarjasjimmievāaroemisnie.

Vihtiestimmie

Vihtiestimmie barkĳji barkoste vuesehte guktie barkĳjh berkĳeh krĳevemh maanagiĳrtelaakesne jĳh mĳeriesoejkesjisnie illedh. Vihtiestimmie pedagogeles barkoste edtja meatan maanagiĳrtĳen barkosne soejkesjĳdh, vuarjasjĳdh jĳh pedagogeles barkoem evtiedidh. Vihtiestimmie pedagogeles barkoste maahta eejhtegidie, voenges byjresasse jĳh tĳĳeltese maanagiĳrteāajvaladtĳine bĳevnesh vedtedh maam maanah dāājroeh, lĳerĳeh jĳh darjoeh maanagiĳrtĳesne, guktie maanagiĳrte krĳevemh maanagiĳrtelaakesne jĳh mĳeriesoejkesjisnie illie.

Vuarjasjimmĳeh maanadāehkien jĳh fierhten maanan murriedimmĳen jĳh gellielaaketje evtiedimmĳen bĳjre edtja vihtiesovvedh gosse daarpesje maanadāahkan jĳh fierhten maanese sĳiehtedamme faalenassem vedtedh. Daate maahta vāaromem vedtedh pedagogeles barkoem sĳiehtedidh jĳh evtiedidh.

Maana reaktam ātna sov persovneles integriteetem vaarjelidh. Etihken perspektĳive edtja dan gaavhtan vāarome ārrodh gosse maanadāehkiem jĳh fierhten maanam vihtiestidh. Edtja persovnebĳevnesh gĳetedidh persovnebĳevneselaaken mĳetie. Gĳetedimmĳie persovnebĳevnesh lea gaajhkh mah maehtĳeh akten aktegsalmetjasse ektiedidh gaajhkh bĳevnesh jĳh vuarjasjimmĳeh mah tĳöönghkĳeh, tjaalasuvvieh, ektiedĳeh, vöörhkĳeh jĳh juekĳeh. Jis maanagiĳrte edtja persovne-

bïevnesh maanan bïjre juekedh mubpide instanside jïh ij leah laakehjemmelen mietie eejtegh tjuerieh dïsse jååhkesjidh. Krieveme jååhkesjimmien bïjre eejhtegjistie ij leah daerpies gosse barkijh persovnebïevnesh maanavaarjelimine juekedh guktie bievnemedïedtem maanagïertelaaken § 46 illedh.

Eejhtegh reaktam utnieh vihtiestimmieh dej maanaj bïjre vuejnedh jïh åadtjodh, jïh båajhtoeh bïevnesh staeriedidh jallh sliejhtedh.

Åålmehpedagogeles faalenassem sjïehteladta maanide mah lissiedårjoem daarpesjïeh

Maanagïerte edtja dïhte åålmehpedagogeles faalenassem sjïehtedidh maanaj daerpiesvoeti jïh nuepiej mietie, aaj gosse naan maanah daerpiesvoetem lissiedårjoem guhkebe jallh åeniehkåbpoe boelhkesne. Maanagïerte edtja aaj hoksedh maanah gïeh lissiedårjoem daarpesjïeh, aareh åadtjoeh dam sosijaale, pedagogeles jïh/jallh fysiske sjïehteladtemem mij lea daerpies maanese feerhmeles jïh seammaryörtegs faalenassem vedtedh. Edtja sjïehteladtemem barkoen mietie vuvarjasjidh jïh sjïehtedidh maanan daerpiesvoeten jïh evtiedimmien mietie.

Feerhmeme maanagïertesne aaj lea sjïehteladtemen bïjre sosijaale ektievoetese. Maanagïerten sisvege tjura soptsestidh vuekine mesnie ovmesse maanah maehtieh meatan årrodh dej jïjtse daerpiesvoetijste jïh tsiehkijste. Maanagïerten vihkeles sosialiseremesijjïe lea stååkedimmie. Naan maanide mahte aareh pryjjeme sæjhta jiehtedh barkijh sjïere ulmide jïh öörneginie – åeniehkåbpoe jallh guhkebe boelhkine – berkieh maanam ektievoetese feerhmedh mij mïelem vadtä.

Jis sjïeke gååvnese vïenhtedh maanan daerpiesvoetem ij maehtieh åålmehpedagogeles faalenassem gaptjedh, maanagïerte edtja eejhtegidie bïevnedh reaktan bïjre krievendh maehteles vuvarjasjimmiem jis maana daerpiesvoetem åtna sjïerepedagogeles viehkine.

Maanagïerte edtja gorredidh maanah mah åadtjoeh sjïerepedagogeles viehkiem feerhmeles maanadåahkan jïh åålmehpedagogeles faalenassemne.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

8.

Maanagierten barkoevuekieh

Barkoevuekieh edtjeh maanaj daerpiesvoetem hokse jih stâåkedimmie gorredidh, lierehtimmiem jih skearkagimmiem evtiedidh jih maanide nuepiem vedtedh meatan ârrodh. Barkijh edtjeh ovnessie barkoevuekieh nuhtjedh, jih dah edtjeh fierhten maanese, maanadâahkan jih voenges byjresasse sjiehtesovvedh. Veeljeme barkoevuekijste nuepieh vedtedh maanagierten sisvege gieltegs jih jeerehts sjïdtedh. Barkoevuekieh maehtieh meatan ârrodh iedtjem, madtjeldentemem jih eadtjohkevoetem sjugniedidh jih nuepiem vedtedh orre dââjresh jih dââjrehtimmieh maanagiertese buektedh.

Barkijh edtjeh

- maanaj dââjrehtimmine, iedtjine, vuajnojne jih skraejrine aelkedh maanagierten biejjieladtje barkosne jih gosse edtjeh teemah jih prosjeekth veeljedh jih tjïrrehtidh
- kreativiteeten jih stâåkedimmien nille bigkedh jih sijhtedh improviseradidh jih baajedh maanah meatan ârrodh
- faahketji jih soejkesjamme darjomi gaskem mâlsoelidh
- skreejredh maanaj âssjaldahkh jih vuekiem gihtjedh, dââjresh ohtsedidh, skraejriem vaeltedh jih orre laavenjassh haalvedh
- maanide vedtedh jeerehts dââjresh jih nuepieh ovnessie vuekine soptsestidh
- dâeresthfaageles jih âllesth barkedh jih dah ovnessie biehkieh mieresoejkesjisnie ektievoetesne vuejniedh
- voenges byjresem jih voenges tsiehkieh feerhmedh gosse darjomh soejkesjidh jih tjïrrehtidh
- jaabnan vuarjasjidh jis veeljemh barkoevuekijste lea meatan mieresoejkesjem realiseradidh

Progresjovne

Progresjovne maanagïertesne lea gaajhkh maanah edtjeh evtiesovvedh, lieredh jïh evtiedidh. Gaajhkh maanah edtjeh progresjovnem dââjredh maanagïerten sisvegisnie, jïh maanagïerte edtja sjïhteladtedh gaajhkh maanah gaajhkene aalteredâehkine edtjeh jeerehts stââkedimmie-, darjome- jïh lierehtimmienuepieh. Barkijh edtjeh maanaj iedtjh væjranidh jïh dej nille bigkedidh jïh maanide vedtedh ovmessie dââjresh jïh dââjrehtimmieh. Maanagïerte edtja progresjovnese sjïhteladtedh gosse pedagogeles sisvegem, barkoevuekieh, stââkedimmieh, materijaalh veeljedh jïh fysiske byjresem hammoedidh. Maanah edtjeh haestemh âadtjodh dej dââjresi, iedtji, maahtoej jïh maehtesvoeti mietie.

Barkijh edtjeh

- vueptiestidh, dâeriedidh jïh væjranidh mah maanah joe iedtjh utnieh
- progresjovnem maanagïerten sisvegisnie soejkesjidh jïh sjïhteladtedh gaajhkh maanide
- meatan ârrodh guktie maanah âadtjoeh haalvemedââjresh jïh seamma tijjen maam akt mij iedtjem utnieh
- sjïerelohkemem, vueptiestimmiem jïh damtijimmiem sjïhteladtedh maanagïerten sisvegisnie jïh barkoevuekine
- orre perspektijvh vuesiehtidh jïh orre dââjresh jïh dââjrehtimmieh sjïhteladtedh
- progresjovnem hoksedh voerkes âtnoem materijaaleste, gærjijste, gaevnijste, dïrregijstie jïh tjâenijste ârrodh jïh daejtie maanaj mïeresne utnedh

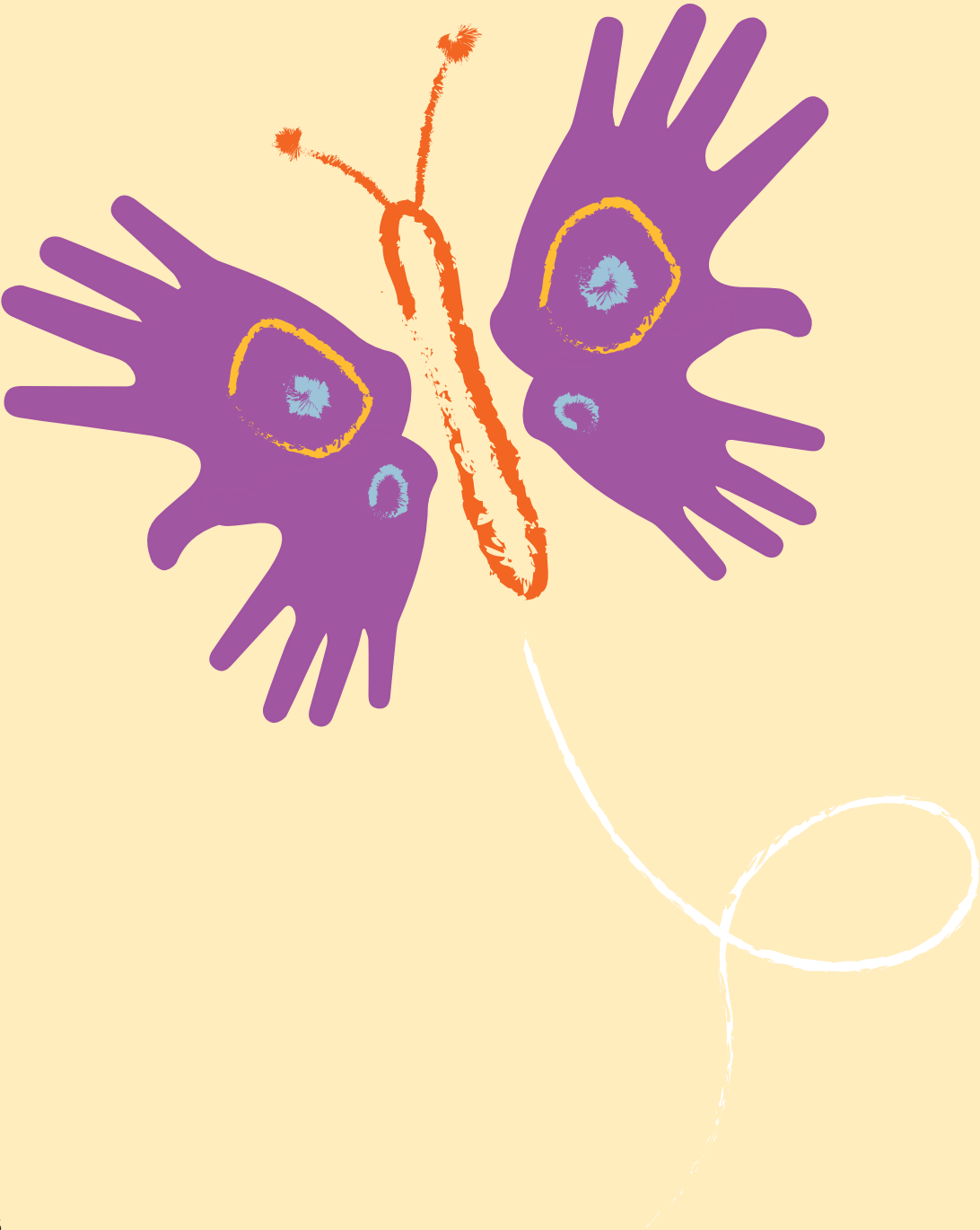
Maanagïerten digitaale praksise

Maanagïerten digitaale praksise edtja meatan ârrodh maanaj stââkedæmman, kreativiteetese jïh lieremasse. Gosse digitaale dïrregh pedagogeles barkosne âtna edtja dihte maanaj lierehtimmieproseside dâarjodh jïh lissiehtidh mïeresoejkesjen njoelkedassh dievhtedh ræjhkoes jïh gellielaaketje lierehtimmiebyjrese gaajhkide maanide. Gosse digitaale dïrregh nuhtjeh edtjeh barkijh eadtjohke ârrodh maanajgumjie. Seamma aejkien edtja digitaale dïrregidie

nuhtjedh eensilaakan jñh ij jeenjemes barkoevuekine. Maanagierte edtja digitaale dööpmemefaamoem utnedh jñh lissehte maanah aelkieh etihken goerkesem evtiedidh digitaale medijidie gaaredamme.

Barkijh edtjeh

- digitaale dööpmemefaamoem vuesiehtidh gosse biëvnesh ohtsedidh, voerkes årroth maadthdarjomereaktam jñh gaaltijelaejthemh jñh maanaj persovnevaarjelimmiem gorredidh
- sjiehteladtedh guktie maanah goerehtieh, stääkedieh, lierieh jñh jñjtje maam akt sjugniedieh digitaale vuekine
- relevanssem jñh sjiehtesvoetem vuarjasjidh jñh maanaj medijeåtnosne meatan årroth
- kreatijve jñh skaepiedihks åtnoem goerehtidh digitaale dñrregijstie maanaj ektesne

9. Maanagierten faagesuerkieh

Faagesuerkieh suerkide vuesiehtieh mej leah iedtjh jñh jñjtseaarvoe maanide maanagierteaalteinie, jñh edtjeh meatan murriedimmiem, gellielaaketje evtiedimmiem jñh healsoem evtiedidh. Maanagierte edtja faagesuerkide ektesne vuejnedh, jñh gaajhkh faagesuerkieh edtjeh akte tjñelke bielie maanagierten sisvegistie årrodh. Saemien maanagiertine edtja barkoe faagesuerkiejgumie aelkedh saemien gieline, kultuvrine jñh aerpievuekiemaahtojne.

Maanagierten aarvoevåarome jñh åssjele edtjeh otnjegem barkose vuesiehtidh jñh barkoem faagesuerkiejgumie vååjnesasse båata jñh maanaj reaktam meatan årrodh vaarjelidh. Maanaj stååkedimmiem lea vihkeles våarome barkojne faagesuerkine. Maanagierte edtja aelkedh maanaj eadtjohkevoetine jñh dåarjojne guktie dah tuhtjeh dah mñelem utnieh barkoen faagesuerkiej bñjre maehtieh dååjredh goh vihkeles jñh luste bieliem maanaj aarkebiejjeste. Maanaj iedtjh faagesuerkide edtja eevtjedh jñh maanagierte edtja meatan lierehtimmiem ektievoetem sjugniedidh mij ovmessie vuajnoeh jñh våajnoeh viertiedidh. Maanah edtjeh maahtoem jñh maehtesvoetide evtiedidh gaajhkene faagesuerkine funterdimmien, goerehtimmien jñh skaepiedihks darjomi tjñrrh. Maanagierte edtja ovmessie materijaalh jñh tjåenieh, teknologijh jñh digitaale dñrregh, spñelh, gærjah jñh musihkh barkosne faagesuerkiejgumie utnedh. Faagesuerkieh leah mahte dah seamma mah maanah maanagierten mænngan skuvlesne faagine dåastodh.

Govlesadteme, giële jñh teekste

Barkoen tjñrrh faagesuerkine edtja maanagierte meatan maanah åadtjoeh daej gielegoerkesem, giëlemaahtoem jñh gellievoeten govlesadtemevuekieh goe-

rehtidh jīh evtiedidh. Maanagiertesne edtjeh maanah ovmessie gielh, gielehemmoeh jīh smaarehtjierth dāastodh rijmi, raajroej, laavlomi, litteratuvri jīh tjaalegi tjīrrh daaletjen jīh dovletjen. Maanagierte edtja meatan maanah gieline, symboligujmie jīh tjaaleginie stāākedidh jīh gielldh tjetskehkevoetem, goerkesem jīh evtiedimmiem eevtjedh.

Maanagiertesne edtjeh maanah nuepiem āadtjodh ovmessie leerehtimmievuekieh dāājredh tjaalegijstie jīh soptsesijstie, mah gaaltijinie estetihkeles dāājresidie, maahthose, ussjedallemidie jīh dāastoemidie gieline jīh kultuvrine. Barkijh edtjeh bōōredh dovne njaalmeldh jīh tjaaleldh gielem goerehtidh.

Barkoen tjīrrh govlesadteminie, gieline jīh teekstigujmie edtja maanagierte meatan āroddh guktie maanah

- Jijstsh domtesh, āssjaldakhh, vuajnoeh jīh dāājresh buektieh ovmessie vuekine
- gielem utnedh gosse ektiedimmieh sjugniedieh, stāākedieh jīh dīrreginie ovvaantoeh luetieh
- dej dīejvesegoerkesem vijriedieh jīh jeerehts baakoeveahkam nuhtjeh
- baakojne, tjoejenassine, rijmine jīh raajroejgujmie stāākedieh, improviseradies jīh voejhkelieh
- gellievoeten heamturh, soptsesh, vaajesh jīh soptsestimmiehammoeh dāastoeh
- tjetskehkevoetem jīh aavoem dāājroeh reegkesgielelohkeminie, soptsesteminie, laavloeminie jīh soptsestalleminie
- ovmessie tjaaleldhgielehammoeh goerehtieh jīh dāārjehtieh goh lāssastjaeleme, guvviedimmie jīh bokstaavh, lohkeme- jīh tjaelemedarjomi tjīrrh

Barkijh edtjeh

- jeerehts gielebyjresem sjugniedidh gusnie maanah nuepiem āadtjoeh aavoedidh gāessie mubpiejgujmie gielem nuhtjeh jīh govlesedtieh
- gielldh jīh kultuvredh gellievoetem vāājnesasse bīejedh, maanaj ovmessie kulturellen hammoeh jīh identiteeth dāarjodh jīh gellievoetem evtiedidh govlesadtemisnie, gieligujmie jīh jeatjah hammojne

- ovmessie soptsestalle midie bööredh gusnie maanah nuepiem åadtjoeh soptsestidh, funterdidh, ussjedidh jïh gihtjedh
- maanide madtjeldehtedh hæhtadidh jïh gieline, tjoejine, rijmine jïh jievkehtimmine stååkedidh
- maanaj stååkedimmiem jïh goerehtimmiem tjaaleldhgïeleste dâarjodh
- jeerehts buektemehammoeh nuhtjedh jïh gellieh gærjah, laavlomh, guvvieh jïh hammoeh faaledh
- gïeleskreejreme darjomh sjugniedidh gusnie gaajhkh maanah mæhtieh meatan årrodh

Kråahpe, svihtjeme, beapmoeh jïh healsoe

Joe aareh aalterisnie viesjïeh jïh dahkoevuekieh sjïdtin hammoedamme. Buerie viesjïeh mah maanagierteaalterisnie åådtje, mæhtieh abpe jieleden utnedh. Maanagierte edtja sjïehteladtedh guktie gaajhkh maanah åadtjoeh svihtjeme-aavoem, beapmoeaavoem jïh beapmoearpievuekiem, mentaalen jïh sosijaalen murriedimmiem jïh fysiske jïh psykiske healsoem dâåjredh. Maanah edtjïeh darjoemidie feerhmesovvedh gusnie dah åadtjoeh svihtjedh, stååkedidh jïh sosijaale vuekine ektiedidh jïh skraejriem jïh haalvemem dâåjredh dej jïjtsh nuepiej mietie. Maanagierte edtja viehkiehtidh maana sov kråahpine æehpies sjædta jïh voerkes jïjtse jïh mubpiej raasth sjædta.

Barkoen tjïrrh faagesuerkine maanah edtjïeh nuepiem åadtjodh saansedh, dâåjredh, stååkedidh, lierehtidh jïh sjugniedidh kråahpine vâaroeminie. Gâæssie dah meatan beapmoeh- jïh byöpmedimmiedarjoeminie maanah skreejresuvvieh æejlies beapmoeh byöpmedidh jïh goerkesem åadtjoeh guktie æejlies beapmojne mahta æejlies healsoem sjïdtedh.

Barkoen tjïrrh kråahpine, svihtjeminie, beapmojne jïh healsojne maanagierte edtja meatan årrodh maanah

- murriedimmiem, aavoem jïh haalvemem dâåjroeh gellielaaketje svihtjemedâåjresinie, ålkone jïh gætien sisnie jaepien tjïrrh

- jījtse daerpiesvoeth demtieh, āadtjoeh almetjekrāāhpem damtedh jīh buerie viesjieh evtiedidh hygiēenine jīh jeerehts beapmojne
- motorihken maehtesvoeth, koordinasjovnem, krāāhpehaalvemem jīh fysiske jījtsevoeth evtiedieh
- dāājroeh vuarjasjidh jīh haesteme stāākedimmiem haalvedh krāāhpen haestemi tīrrh
- jījtse krāāhpine jearsoes sjidtieh, āadtjoeh positijve vuajnoeh jījtsistie jīh jījtse domtesinie āehpies sjidtieh
- raasth tseegkieh jījtse krāāhpine jīh mubpiej raasth krōōhkestieh
- āadtjoeh daejredh gustie beapmoeh bāetieh, guktie beapmoeh dorjehtidh jīh guktie beapmoeh maalestahkem sjidtieh

Barkijh edtjieh

- eadtjohke jīh stīeresne ārrodh, maanide dāarjoehtidh jīh haestedh jeerehts krāāhpen stāākedimmiem jīh maanan haalvemem jāāhkesjidh
- meatan ārrodh guktie maanah āadtjoeh buerie viesjieh, vuajnoeh jīh maahtoeh beapmoej, hygiēenen, darjomi jīh līegkedimmien bījre
- maanide vedtedh jeerehts jīh haalveme svihtjemebyjresh, mīeledāājresh jīh krāāhpen stāākedimmieh ālkone jīh gāetien sisnie, dovne maanagiertedajven ālkoelisnie jīh sisnjelen
- meatan ārrodh maanah voerkes ektiedimmiem evtiedidh reakta jījtse krāāhpen bījre nāennoestidh jīh mubpiej raastide krōōhkestidh
- beapmoeh jīh jurjiehtimmieh sjiehteladtedh guktie dah maanah aavoedieh, meatan ārroeh, soptsestellieh jīh ektievoetem demtieh gosse byōpmedieh
- nasjonaale njoelkedassine mietie barkedh healsoeevtiedimmie jīh heerredimmien rāajvarimmide mah maanaj bījre

Kāanste, kultuvre jīh kreativiteete

Dāājresh kāanstine jīh kultuvrine maanagiertesne maehtieh betnie ārrodh ektievoeten āvteste, meatan ārrodh jīh jījtse skaepiedihks barkoen āvteste. Maanagiertesne maanah edtjieh āadtjodh estetihken dāājresh kāanstine jīh

kultuvrine ovmesseie hammojne jñh vuekine öörnedamme mah maanide nuepieh vedtedh goerehtidh, gñehtjedidh jñh progresjovnem åadtjodh. Edtja maanide däärjoehtidh eadtjohke årrodh jñh dej jñjtse kånste jñh kulturelle darjomh darjodh. Maanagierte edtja ektievoetem jñh kreativiteetem sjiehteladtedh gosse viehkehte maanah åadtjoeh ektesne årrodh jñh kånsten jñh kulturellen darjomh darjodh.

Faagesuerkesne guvviekåanste jñh kånstevytnesjimmie, musihke, daanhtsome, draama, gñele, litteratuvre, filme, arkitektuvre jñh designe. Maanagierte edtja maanide viehkiehtidh ovmesseie kånsten jñh kulturellen vuesiehtimmieh gaavnedidh mah gellievoeten siebriedahkem jñh ovmesseie tñjjeleåhkoeh vuesiehtieh. Barkosne faagesuerkine barkijh edtjiej maanaj tjetskehkevoetem skreejredh, dej goerkesem væjranidh jñh dejtje viehkehte ussjedidh, goerehtidh, voejhkelidh jñh pryövedh. Maanagierte tjuara maanaj kreatijveles prosessh jñh vuajnoeh sjiehteladtedh jñh evtiedidh.

Barkoen tñjrrh kånstine, kultuvrine jñh kreativiteetine edtja maanagierte meatan årrodh maanah

- aath, rommh jñh materijaalh utnieh mah dej stååkeden jñh estetihken vuajnoehammojde däärjoehtidh
- fantasijem, kreatijven funterdimmiem jñh sjugniedimmieaavoem utniehtieh
- domtesinie jñh vuajnojne berkieh gosse kånstem, kultuvrem jñh estetihkem gaavnedieh skaepiedihks barkoen tñjrrh ålkone jñh gåetien sisnie
- gellievoetem kånsten jñh kulturellen vuekieh gaavnedieh jñh goerehtieh jñh meatan årrodh kånste- jñh kultuvredååjresinie mubpiejgujmie
- ovmesseie teknikh, materijaalh, dñrregh jñh teknologijh nuhtjiej gosse estetihken vuekine berkieh
- aavoedieh jñh madtjeles årroeh jñjtse kulturellen vårome

Barkijh edtjiej

- maanajgujmie soptsestalledh daej jñh mubpiej kånste- jñh kulturellevuekien bñjre
- rommem vedtedh, däärjodh jñh ræjhkoesvoetem buektedh maanaj gñetedæm-man gosse dah leah kånstem jñh kultuvrem gaavnedamme

- maanaj jijtse aerpievuekiekultuvrem jñh maanakultuvrem goltelidh, jååhkesjidh jñh dåastoehtidh
- maanaj ovnessie kulturellen vuesiehtimmieh goltelidh jñh vueptiestidh, dej vuesiehtimmiehammoeh krööhkestidh jñh læstoem skreejredh vijriegåbpoe goerehtidh dejtie estetihken suerkide
- maanide skreejredh musihken, daanhtsoen, draaman jñh jeatjah skaepiedihks dorjesi tjñrrh dej vuajnoeh buektedh jñh dejtie nuepiem vedtedh ovnessie jeerehts vuesiehtimmiehammoeh evtiedidh
- våajnoes darjodh jñh estetihken dimensjovnh maanagierten sisnjelds- jñh ålkoerommine sjugniedidh
- maanide nuepiem vedtedh åehpies sjñdtedh gellievoeten aerpievuekieh jñh kåanste- jñh kulturellevuekieh dovletjen jñh daaletjen
- meatan årrodh kulturellen gellievoete ræjhkoesvoetem sjædta abpe maanadåahkan

Eatneme, byjrese jñh teknologije

Dååjresh jñh dååjrehtimmieh eatnamisnie mæhtieh goerkesem evtiedidh eatnemen jijtsevoetine jñh maanaj læstoem eatnemevierhtide vaarjelidh, biologijen gellievoetem gorredidh jñh meatan årrodh tjñrkes evtiedæmman. Maanagierte edtja viehkiehtidh maanah eatnemem lyjhkoeh jñh dååjresh åadtjoeh eatnamisnie guktie dah eah tjaajenh jñh mæhtieh eatnamisnie årrodh jaepieboelhki mietie.

Maanagierte edtja sjñehteladtedh maanah mæhtieh gellievoetem eatnemedååjresistie åadtjodh jñh eatnemem dååjredh sijjiem gusnie stååkedieh jñh lierehtieh. Maanagierte edtja sjñehteladtedh maanah mæhtieh tjetskehke årrodh eatnememahtoej fenomeenh, eatnaminie ektiedidh jñh dååjresh teknologijine jñh dñrreginie åadtjodh.

Barkoen tjñrrh eatnaminie, byjresinie jñh teknologijine maanagierte edtja viehkiehtidh maanah

- eatnemem jñh eatnemen gellievoetem dååjroeh jñh goerehtieh
- buerie dååjresh åadtjoeh ålkone årrodh abpe jaepesne

- eatnemefenomeenh jñh fysiske laakh dâájroeh, goerehtieh jñh voejhkelieh
- eatnemen jñh monnehke evtiedimmien bijre maehtesvoetem áadtjoeh, eatnamistie lierehtieh jñh seahkarimmiem evtiedieh jñh aelkieh guarkedh guktie dah maehtieh eatnemem gorredidh
- dyjri jñh dyjrejielede bijre maehtesvoetem áadtjoeh
- konstruksjovnh ovmesse iebneste darjoeh jñh nuepieh dirreginie jñh teknologijine goerehtieh
- almetjen jieledesyklusem aelkedh damtedh

Barkijh edtjeh

- gellievoeten eatnemedâájresh sjiehteladtedh jñh eatnemem nuhtjedh sijjine gusnie stâákedieh, ussjedieh, goerehtieh jñh lierehtieh
- maanide tñjtem jñh nuepiem vedtedh gihtjedh, ussjedidh jñh jñjtje buerkiestidh dâeriesmoerh, jñh soptsestalledh dan bijre mah dah dâájreme jñh dâájrehtamme
- eatnemefenomeenh vâajnoes darjodh jñh maanaj ektesne ussjedidh ektievoeti bijre eatnamisnie
- teknologijem jñh eatnemefenomeenh goerehtidh jñh haarjanidh maanaj ektesne

Lâhkoe, romme jñh hammoe

Faagesuerkie lea vueptiestidh, goerehtidh, öörnegh sjugniedidh jñh maanide viehkehte ektievoeth eatnamisnie, siebriedahkesne jñh universisnie guarkedh. Maanagierte edtja ektievoeth vâajnoes darjodh jñh sjiehteladtedh maanah maehtieh matematihkem goerehtidh jñh vueptiestidh aarkebiejjesne, teknologijesne, eatnamisnie, kâanstesne jñh kultuvresne jñh jñjtje kreatijven jñh sjugniedihks áarrodh. Faagesuerkien barkoe edtja maanaj ássjelh, tjetskehkevoetem jñh skraejriem skreejredh dâeriesmoeride gihtedidh.

Faagesuerkesne stâákeden jñh goerehten barkoem feerhmie viertiestidh, veesmedh, öörnedh, orienteradidh, visualiseradidh, hammoe, mallh, taallh, ryöknedh jñh mööledh. Dñhte aaj dan bijre gihtjedh, ussjedidh, argumenteradidh jñh vaestiedassh ohtsedidh.

Barkoen tjïrrh lâhkøjne, rommine jïh hammojne edtja maanagierte meatan ârrodh maanah

- matematihken ektievoeth vueptiestieh jïh ussjedieh
- goerkesem evtiedieh maadth-matematihken dïejvesidie
- taalline, lâhkøjne jïh ryökneminie stââkedieh jïh haarjanieh
- stoeredahkh sijjen byjresinie dââjroeh jïh daejtie viertiestieh
- krââhpem jïh saanside nuhtjieh guktie rommegoerkesem evtiedieh
- hammoej jïjtsevoeth goerehtieh jïh vueptiestieh jïh daejtie veesmieh ovmesse vukiejgumie
- matematihken dâeriesmoeri gaaredimmieh goerehtieh jïh dâârjehtieh jïh matematihkeaavoem dââjroeh

Barkijh edtjeh

- matematihken dïejvesh nuhtjedh ussjedihks jïh eadtjohkelaakan aarkebiejjesne
- gærjah, spielh, musikhk, digitaale dïrregh, eatnemen iëbnh, gaevnieh jïh tjâenieh nuhtjedh guktie maanide matematihken ussjedæmman skreejredh
- nænnoestidh maanaj tjetskehkevoetem, matematihkeaavoem jïh iedtjh matematihken ektievoetide vâaroeminie maanaj vuajnoehammojne
- matematihken dââjresidie sjiehteladtedh maanaj stââkedimmiem jïh aarkebiejjem nænnoestehtedh matematihken âssjelinie jïh goerehtamme soptsestalleminie
- dâarjoehtidh jïh skreejredh maanaj maehtesvoetem jïh gaarsjevoetem dâeriesmoeride gaaredidh

Etihke, religijovne jïh filosofije

Etihke, religijovne jïh filosofije leah meatan vukieh hammoedidh guktie mijjieh veartenem jïh almetjh vueptiestibie jïh vierhtieh, normh jïh vuajnoeh tsevtsieh. Faagesuerkie sjïere vuepteste maanagierten siebriedahkemandaatem jïh vierhtievâaromem siebriedahkesne jïeledevâajnoegellievoeteste tsevtseme.

Maanagierte edtja maanide viehkiehtidh maehtesvoetem åadtjoeh soptsesi, aerpievuekiej, vierhtiej jñh aeiliesbiejjiej bijre ovmessie religijovnine jñh jieledevuajnojne jñh maanah edtjeh dâåjredh kulturellen vuajnoeh jñjtsevierhtem utnieh. Maanagierte edtja ïedtjh skaepiedidh siebriedahken gellievoeten åvtese jñh goerkesem jeatjah almetjh jieledeveartenen jñh jieledevuekien bijre. Gosse soptsestellieh jñh ussjedieh eksistensijellen, etihken jñh filosofijen gyhtjelassi bijre maanah edtjeh nuepiem åadtjodh jñjtje gyhtjelassh gihtjedh, mubpide goltelieh, ussjedieh jñh vaestiedassh gaavnedieh. Naemhtie edtja maanagierte meatan årrodh våaromem biejedh laejhteme ussjedæmman jñh dööpmemefaamose.

Barkoen tjirrh etihkine, religijovnine jñh filosofijine maanagierte edtja viehkiehtidh maanah

- åadtjoeh daejredh våaromen vierhtieh kristeles jñh humanistihken aerpie jñh aerpievuekie jñh åehpies sjidtieh religijovnine jñh jieledevuajnoeh mah maanagiertesne gâåvnesieh
- eksistensijellen, etihken jñh filosofijen gyhtjelassh goerehtieh jñh ussjedieh
- åadtjoeh daejredh, guarkedh jñh ussjedidh våaromen normi jñh vierhtiej bijre
- åadtjoeh goerkesem gellie ovmessie vuekieh gâåvnesieh guarkedh jñh ektesne jjeledh
- ïedtem jñh seahkarimmiem evtiedieh sinsitniem jñh vierhtiem guarkoeh seammavoeten jñh joekehti ektievoetesne

Barkijh edtjeh

- soptsesh buektedh jñh rommem skaepiedidh maanaj dâåjresidie, soptse-stallemidie, dâårjehtimmide jñh åssjaldahkide religijovnen, jieledevuajnoen, etihken jñh eksistensijellen teemaj bijre
- eksistensijellen, etihken, religijovnen, jieledevuekiej jñh filosofijen gyhtjelassh goerehtidh jñh ussjedidh maanaj ektesne
- meatan årrodh maanaj goerkesadtemem ïedtjh jñh seahkarimmiem sinsæt-nan jñh almetjidie ovmessie kulturellen, religijovnen jallh jieledevuajnoen ektievoetine

- maanide vedtedh daajroem mīerhkebiejjiej, aeļliesbiejjiej jīh aerpievuekiej bījre, kristeles kultuvreaerpievuekesne jīh jeatjah religijovnine jīh jieledevuajnoeh mah leah maanagiertesne
- maanajgumie soptsestalledh religijovnen jīh kulturellen vuajnoeh jīh voerkes ārrodh guktie jītje meatan maehtieh maanaj āssjaldahkide dāarjoehtidh jīh vājranidh
- aarkebiejjien vierhtie-ovvaantoeh identifijeradidh, vierhtieprioriteradimmieh ussjedidh jīh vuajnoeh jīh voerkes ektievoetem utnedh guktie dah vāājnesasse bāetieh barkosne maanajgumie

Voenges byjrese jīh siebriedahke

Maanaj laavenjostoe maanagierten aarkebiejjiejeliemisnie vāaromem beaja vijrebe vāājnoe jīh dāājresh meatan ārrodh demokrateles siebriedahkesne. Goerehtimmien, dāājresi jīh dāājrehtimmiej tjīrrh edtja maanagierte meatan ārrodh maanah dej jītse voenges byjresem, siebriedahkem jīh veartenem āahpenieh.

Maanagierte edtja maahtoem jīh dāājrehtimmieh lissiehtidh voenges aerpievuekiej, siebriedahkeinstitusjovni jīh barkoej bījre juktie maanah maehtieh ektievoetem dāājredh voenges byjresasse. Kulturellen gellievoetem, ovmessie jielemevuekieh jīh ovmessie fuelhkiehammoeh lea bielie faagesuerkeste. Stāākedimmien jīh jeerehts darjomi tjīrrh edtijeh maanah dāājredh goltelidh, rāāresjidh jīh digkiedidh jīh aelkedh maahtoem āadtjodh almetjereaktaj bījre.

Faagesuerkie edtja maahtoem feerhmedh saemien gielen, kultuvren jīh aerpievuekien bījre jīh maahtoem nasjonaale unnebelāhkoj bījre. Dāehkieh mah guhkiem laantesne orreme lea nasjonaale unnebelāhkoeh. Nōōrjesne dah leah kveen/nōōrjensāevmieh, judarh, skāājjesāevmieh, romh jīh romanalmetjh/taaterh.

Barkoen tjirrh voenges byjresinie jñh siebriedahkine maanagierte edtja lissiehtidh maanah

- madtjeldettedh dej jñtse aarkebiejjien meatan årrodh jñh jearsoesvoetem evtiedidh siebriedahkesne meatan årrodh
- dâåjroeh gaajhkh haestemh åadtjoeh jñh seamma nuepieh meatan årrodh
- ovmessie dajvh goerehtieh, institusjovnh jñh sijjieh voengen byjresinie åahpenieh jñh lierieh orienteradidh jñh jearsoeslaakan feelledh
- voenges histovrijem jñh voenges aerpievuekieh åahpenieh
- ovmessie aerpievuekieh, jieledevuekieh jñh fuelhkiehammoeh åahpenieh
- åahpenieh saemieh leah NÖörjen aalkoealmetje, jñh maahtoem saemien kultuvren bijre åadtjoeh
- maahtoem åadtjoeh nasjonaale unnebelåhkoej bijre

Barkijh edtjeh

- gorredidh maanah dâåjroeh dej veeljemh jñh dahkoeh maehtieh tsiehkien tsevtshedh dovne jñtsasse jñh mubpide
- maanide åahpenidh almetjidie, sijjide jñh siebriedahkeinstitusjovnde voenges byjresinie guktie ektievoetem skaepiedidh jñh maanide viehkiehtidh orienteradidh jñh jearsoeslaakan vuelkedh
- maanide seamma nuepieh vedtedh, mïrrestallemem evtiedidh jñh sierredimmiem, vaanesovmh, stereotypijh jñh rasismem vuastalidh
- maanide goerkesem vedtedh siebriedahke jeatjahtahta, jñh dah leah meatan histovrijen, daaletjen jñh bâetije biejjiej ektievoetesne
- maanide viehkiehtidh saemien kultuvrine jñh jielemevuekine åahpenidh jñh saemien perspektjive mïerhkebiejjide jñh aarkebiejjien jieliemasse, kâanstese jñh kultuvrese jñh beapmoearpievuakan ektiedamme
- maanide maahtoem vedtedh, guktie dah aelkieh daejredh mij almetjereaktah lea jñh sjjere mij maanakonvensjovne lea

Blank lined area for writing.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

Handwriting practice lines on a white background.

Materijaalh viehkine mieresoejkesjen mietie
gaavnh **udir.no/rammeplan**

Hammoedamme:

Creuna

Trygkesovveme:

07 Media

Låhkoe daaroen, orredaaroen

jñh saemien:

100 000

Bæjhkoetamme

Ööhpehtimmiedirektoraateste 2017